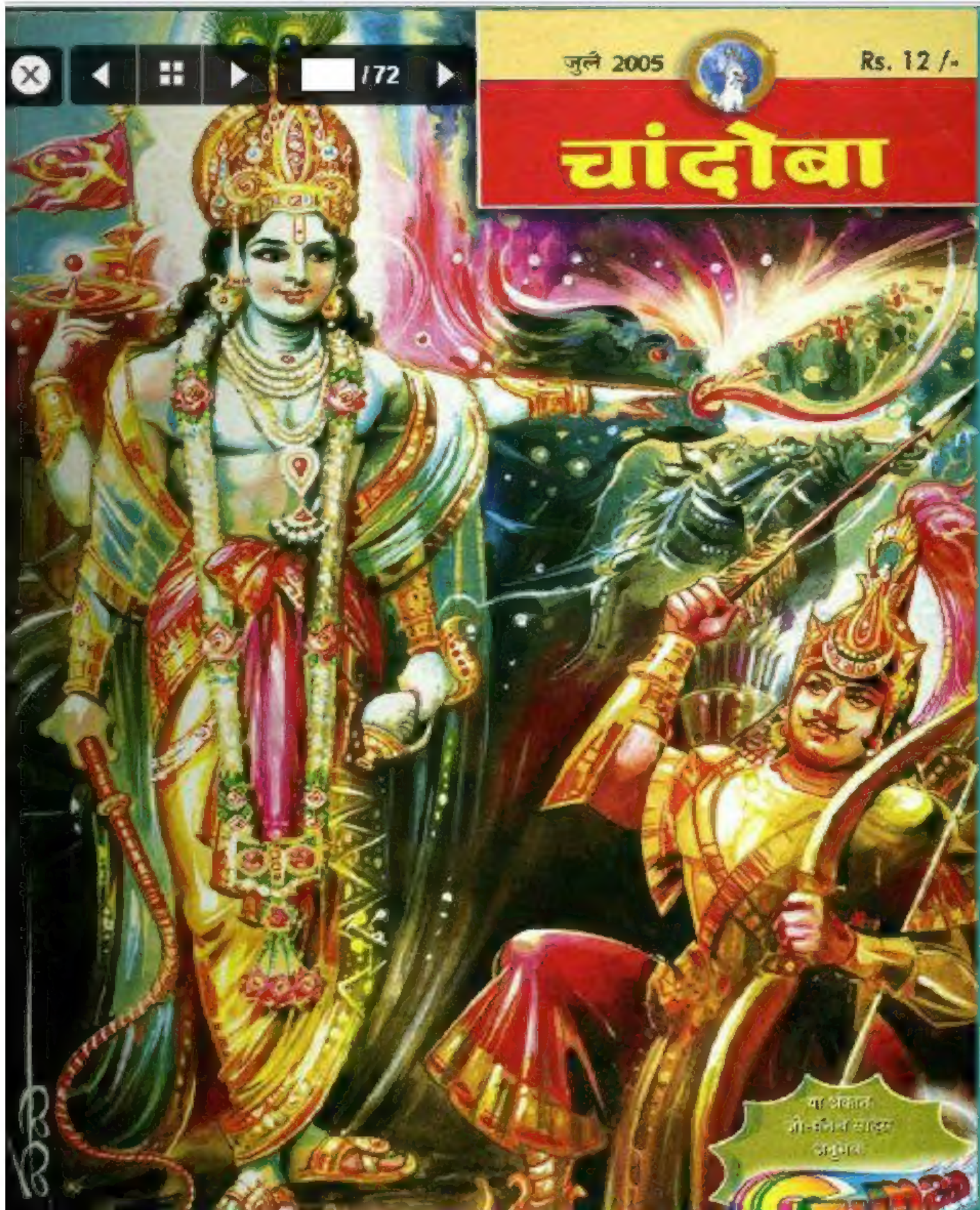

चांदोबा

सर्वोत्तम कथा

जगमोहन आजोबांनी राम व श्याम या दोघांना बोलावले, व दोघांना खाऊ दिला. नंतर त्यांनी एका गरीब मुलाची गोष्ट सांगितली. गोष्टीत देव त्या गरीब मुलावर प्रसन्न होतात व देव त्यांना सुखी करतो.

एकदा जगमोहन आजोबांनी राम व श्यामला विचारले, "राम, श्याम, जर देव तुम्हाला वर देण्यासाठी आला तर तुम्ही काय मागाव?"

बराच वेळ राम श्याम गप्प राहिले. नंतर राम म्हणाला, "मला माझे आजोबा, आमचे हिरवे हिरवे शेत.

माझे घर, आंगण खूप आवडते. पण आमच्या शेतात झाडे फारशी नाहीत. त्यामुळे पक्षी सुद्धा कमी येतात. देवाला मी सांगेन की माझ्या शेताच्या बांधावर भरपूर झाडे उगवू देत व पक्षी येऊ देत. म्हणजे मी रोज संध्याकाळी तिथे आजोबांना घेऊन जाईन."

श्याम म्हणाला, "आजोबा, मला फार बुर्या देशांत जायचे आहे. मी व्यापार करणार, खूप पैसे मिळवणार. पण समुद्रावरून जाताना जहाज लागते. ते माझ्याजवळ नाही. म्हणून मी देवाजवळ मोठे जहाज मागणार व दूरच्या देशांत जाणार आहे." अशा प्रकारे राम व श्यामने उत्तर दिले.

सागर उत्तम पाटील,

संदीप गोपाल पाटील, मु. बाबफूद बुद्रुक, पो. पिंपरी, ता. धरणगांव, जि. जळगांव, महाराष्ट्र - ४२५ १०४.

या बागेतले लाल गुलाब

विशाल देशात सोमेश्वर नांवाचे एक गांव होते. तिथे धीक चांगले येत असे म्हणून तिथल्या शेतकऱ्यांना कांही कमी नव्हते. जखरीच्या सान्या वस्तू ते विकत घेऊ शकत. व्यापारीदेखील योग्य नफा घेऊन माव विकत असत. स्वार्थापोटी इतरांचे नुकसान करण्याची प्रवृत्ती लोकांच्यात नव्हती. गांवकरी सज्जन व समजस होते. ते नेहमी संतुष्ट दिसत. निरोगी वातावरणात ते आनंदात राहात होते.

सोमेश्वरचे जनार्दन मंदिर फार प्रसिद्ध होते. त्याच्या दर्शनासाठी दूरदूरच्या गांवांतून लोक येत असत. या गांवाचे हे महात्म्य हळूहळू राजाच्या कानावर गेले. त्यांनी एके दिवशी गंगाभट्ट मंत्र्याला सांगितले, "मंत्रीजी, तिथचे जनार्दनस्वामीचे मंदिर शेकडो वर्षांचे जुने आहे. पण माझ्या माहितीप्रमाणे दहा वर्षांपूर्वी हे गांव कांही इतके भरभराटीस आलेले नव्हते. मला वाटतं की गांवच्या वैभवाचे कारण फक्त हा देव

आहे असे नाही; याचे दुसरे कांहीतरी कारण अवश्य असते पाहिजे. यावर तुमचे काय मत आहे?"

राजा व मंत्री ज्योतिषांचा वेष करून सोमेश्वरला पोचले. तिथली संपूर्ण पाहून ते चकित झाले. भविष्य सांगण्याच्या निमित्ताने ते एका घरी गेले. तिथल्या घरमालकाने त्यांना म्हटले, "महाशय, तुमच्या चेहऱ्यावरचे तेज पाहून अर्ध वाटातय की तुम्ही दोघेही विद्यावंत, प्रतिभावंत आहात, पण अशा प्रकारे ज्योतिष सांगून आपली विद्या वांग्या जाते असे मला वाटतं. मनुष्यांना जे हवं ते कष्टाने मिळवता येतं. माणसाने केवळ देवावर हवाला ठेवून बसणं ठीक नाही. आपल्या योग्यता व कुवतीनुसार आपण परिश्रम केले पाहिजेत, आणि ज्याला स्वतःच्या योग्यतेवर विश्वास आहे. त्याला ज्योतिषाशी कसलं आलंय काय?"

त्या गृहस्थाच्या संन्यासे राजाचा आश्चर्य

वाटले व तो पुढे म्हणाला, "जनार्दनस्वामीच्या कुपेमुळे गांवातले सारे लोक सुखी आहेत. संतुष्ट आहेत. आमच्यासारख्या लोकांचा मानसन्मान, आदर तुमच्यासारखे सज्जनच करू शकतात. नाही म्हणू नका." त्यावर त्या गृहस्थाने संसूत म्हटले, "महोदय, परमेश्वराने आपल्याला जन्म दिला, चांगल्या सुखसोयी दिल्या. यापेक्षा जास्त अपेक्षा देवाकडून आपण ठेवणे चुकीचे आहे, असं आमच्या गांवातले कमलनाथ म्हणतात. ते सांगतात त्यानुसार आम्ही वायतो. त्यामुळेच आमच्या गांवाची इतकी प्रगती झालेली आहे. आम्हाला तर वाटतं की त्यांना देवाने दहा वर्षांपूर्वी आमच्याकडे पाठवतं आणि आमच्यावर कृपा केली. एकवार तुम्ही त्यांना भेटलात तर ते तुमच्या कुवतीप्रमाणे तुम्हालाही काम देतील."

जुलै २००५

त्या गांवाच्या प्रगती व वैभवाच्या मागे कमलनाथ आहे, हे राजाला व मंत्राला स्पष्ट कळून चुकले. ते दोघे कमलनाथाकडे गेले. दोघांचे बोलणे ऐकून घेतल्यावर कमलनाथ म्हणाला, "महोदय, ज्योतिषशास्त्र महान आहे हे मी मानतो. पण माणसांना भविष्य सांगण्यामुळे त्याचा फायदा होण्यापेक्षा नुकसानच जास्त होतं. या शास्त्राचा जर योग्य उपयोग करायचा असेल तर पाऊस, पूर, वादळ, भूकंप, दुष्काळ अशा आपत्तींबद्दल जर आधी समजले तर ते उपयोगी पडेल आणि त्यामुळे अगोदरच काळजी घेता येईल. त्या दृष्टीकोनातून आपण ज्योतिषाचा अभ्यास करून घेया. तुम्हाला हवे असेल तर या दिशेने मीही तुम्हाला थोडीभार मदत करीन."

त्यावर मात्र दोघांनी ताबडतोब आपली ओळख दिली व तिथे येण्याचे कारण सांगितले. "हे बघा, राजाने कितीही आज्ञा व आदेश दिले तरी आपल्यासारख्यांचे प्रबोधन असल्यामुळेच जनतेचा फायदा होत असतो. आम्ही तुमच्याकडे कांही हुशार, तरुणदार तरुण मुले पाठवू. तुम्ही त्यांना प्रशिक्षण द्या, त्यांचे शिक्षण संपले की त्यांना इतर गांवी नोकरीवर धाडता येईल आणि आपल्या विचार व मार्गदर्शनाचा प्रसार ते नीट करतील. त्यामुळे देश समृद्ध होईल."

कमलनाथने त्यांचे म्हणणे मान्य केले. सहा महिन्यांत त्याने वीस तरुणांना प्रशिक्षण दिले. ते निरनिराळ्या गांवात गेले आणि ते नवे विचार त्यांनी गांवात रुजवले. परंतु वर्ष उलटले तरी त्या गांवातून कांही परिवर्तन दिसले नाही. त्यांच्या

चांदोबा

नवीन विचारांत कुणीही फारसे स्वास्थ दाखवले नाही.

त्याचे राजाला आश्चर्य वाटले. उत्तम सोमेश्वर गांवची भरभराट जनार्दनाच्या कुपेमुळेच झाली आहे हा त्याचा विश्वास पक्का झाला. पण गंगाभद्र मंत्र्याने मात्र राजाची शंका दूर करण्याच्या हेतूने राजाला म्हटले, "महाराज, जर ही परमेश्वराचीच कृपा असली तर आपण जनतेसाठी कांहीच करू शकणार नाही. पण जर हा कमलनाथाचा प्रभाव असेल, तर आपण त्यांना कुसऱ्या गांवात पाठवून बघू या. सत्य काम ते नंतर समजेल."

राजाला मंत्र्याचा विचार पटला. त्यांनी कमलनाथने रामपूरला जावे अशी इच्छा व्यक्त केली. तिथे ओळीने चार वर्षे दुष्काळ पडला होता. गांवात लोक भुकेने कळवळत होते. जे कांही थोडेभार मिळत होते, त्यातून ते भूक भागवत होते. कमलनाथ, आपली पत्नी मीनाक्षी, व राम व गीता ह्या मुलांना घेऊन त्या गांवात पोचला. गांवातली वाईट परिस्थिती पाहून त्यांच्या डोळ्यांत अश्रू आले.

गांवकऱ्यांनी त्यांना राहायला एक ओसाड घर दिले. तिथे त्यांनी आपले विन्हाड थाटले. ती सारीजेण सूर्योदयापूर्वी उठत. मीनाक्षी घरकामांत मग्न होईल. कमलनाथ थोडा वेळ मुलांना शिकवीत असे आणि नंतर लोकांना भेटायला म्हणून गांवात जाई. प्रत्येकाशी बोलून तिथल्या अडचणी, चिंता, गांवातल्या खांचाखोचा, याची माहिती करून घेई व जमत्यास त्यांच्या अडचणींवर मार्ग

चांदोबा

सुचवीत असे. त्याच्या सांगण्याबरोबर कोणती वादू होती ते सांगता येत नसे. पण सहा मागायला मात्र सारेजण त्याच्याकडे जात.

कुठे विहिरी खोदल्या म्हणजे पाणी लागेल, हे कमलनाथने त्यांना सांगितले. कमी प्राण्यांवर कोणती नगदी पिके येऊ शकतात, हेही त्याने शिकवले. दुष्काळामुळे नगरांत जाऊन तात्पुरती कामे कशी मिळवता येतील, व कुटुंबाची त्यांत गुजराण होऊ शकते, हेही त्याने समजावून सांगितले. श्रुति निरोगी राहावी म्हणून तो निरनिराळी औषधे व उपाय सुचवत होता. त्याचबरोबर त्याने गांवकऱ्यांना सांगितले, "आपल्या भूमीवर वाळवंट आहे, आणखी आढेत, बर्फाच्छादित पर्वत आहेत. या सगळ्या ठिकाणी बोक सुखरूप राहातात. कारण, नैसर्गिक

9

जुलै २००५

आपत्तींना माणूस कधीही वावरत नाही आणि आपली प्रकृति त्या त्या वनैत चांगली राहवी, म्हणून प्रयत्न करतो व आयुष्य जगतो."

सहा महिन्यांच्या आत कमलनाथचे ओसाड घर हिरव्या झाडाझुडपांनी बहरले, गांवाचाही हळूहळू कायापालट होऊ लागला. त्यासाठी कमलनाथला एखादी चांगली भेटवस्तू द्यावी, असा गांवकऱ्यांनी निर्णय घेतला.

ते ऐकून कमलनाथ म्हणाला, "आपण माझा पान राखता, माझा सहा अंघतात आणता आहूत. ह्यापेक्षा जास्त चांगली भेट कुठली असू शकेल?"

गांवकरी त्याच्या पत्नीला, मीनाक्षीला म्हणाले, "ताईसाहेब, आपण ह्या ओसाड घरात आलात आणि इथे नंदनवन फुलवलेत, आपल्या जुलै २००५

पतिराजांनी आम्हाला मार्गदर्शन करून गांवाचे भले केले. पण खरं पाहिलं तर, हे गांव सुधारण्याच्या मार्गे तुम्ही आहात. आम्ही आपल्याला कांहीतरी द्यावे, अशी आमची फक्त तीव्र इच्छा आहे. आपल्याला कांही भेट दिली तरच आम्हाला समाधान वारेल."

मीनाक्षीने लगेच म्हटलं, "एक काळ होता, की या घराची पिछाडी अगदीच मोक्कट माळ होती. आता हिस्वी झाडे, रंगीचेरंगी फुले इथे कुलतछेत. पण या घराच्या बागेत लाल गुलाब नाही, ते मला नेहमी जाणवतं, तुम्ही जर त्याचे एखादे रोप मला आणून दिलेत, तर मला खूप आनंद वारेल. मला दुसरीतिसरी भेट कोणतीही नको, तेवढं रोप दिलं की पुरे" गांवकरी लगेच लाल गुलाबाचे रोप शोधायला निघाले.

तोपर्यंत रामपुत्राचे बरीच सुधारणा झालीय हे राजालाही कळलं. त्याने रामपुरांतल्या कांही प्रमुख गांवकऱ्यांना बोलावून घेतले. गांवकऱ्यांनी सांगितलं की गांवात जी कांही प्रगती झाली होती. त्याचे सारे श्रेय कमलनाथांनाच जाते.

गांभाद्राने त्यांना सांगितलं, "आता कमलनाथ तुमच्या गांवात राहिले नाहीत, तरी गांवाची प्रगती होतच राहाणार. आता महाराज त्यांना दुसऱ्या गांवाला, योगवरला पाठवायच्या निचार करीत आहेत."

हे ऐकून गांवकरी अवाक झाले. त्यांनी आपसांत चर्चा केली व म्हटले, "महाराज, कमलनाथांची पत्नी मीनाक्षीचाई यमी आम्हाला लाल गुलाबाचे रोप आणायला सांगितले आहे

आणि आम्ही ते आणून देण्याचे त्यांना वचन दिले आहे. अबून ते रोप मिळाले नसले तरी लौकच मिळेल, तोपर्यंत आपण आम्हाला सवड द्यावी.

राजाला त्यांचे म्हणणे पटले. पण सहा महिने झाले तरी ते रोप कांही मिळाले नाही. मंत्र्याला हे समजल्यानंतर त्याने राजाला म्हटलं, "महाराज, रामपुरवासीयांना अजून कांही गुलाबाचं रोप मिळालेलं नाही. आपण त्यासाठी प्रयत्न करायचा का?" राजाने संमती दिली. बऱ्याच शोधानंतर शेजारच्या राज्यांतल्या एका खेड्यांत ते रोप मिळाले.

राज व मंत्री रामपूला गेले. कमलनाथला एक किमती भेटवस्तू देऊन त्यांनी त्याचा सत्कार केला व गांवकऱ्यांतर्फे ते रोप मीनाक्षीला देऊन राजाने त्यांना सांगितलं, "आपली इच्छा पूर्ण झाली. आता तुम्ही योगवर गांवी जावे, आणि त्या गांवाचा उद्वार करावा."

तोच मीनाक्षी चटकन म्हणाली, "महाराज, अजून हे रोप आम्हाला इथे लावायचं आहे. त्याला

पाणी घालून पहिले मूल आमच्या हातांत आले की त्यानंतरच आम्ही आपल्या इच्छेनुसार जल जाऊं."

राजा आश्चर्याने म्हणाला, "आपण इधून जातांना हे रोप योगवरला घेऊन जा ना!"

मीनाक्षीने उत्तर दिले, "मी हे रोप इथल्या घराच्या बागेसाठी मागितलं होतं. ते इथेच लावायचं आहे मला!"

राजाने त्या दोघांना प्रणाम करीत म्हटले, "आपल्या परिवाराचे वैशिष्ट्य काय आहे ते आता मला समजलं, जिथे तुम्ही राहाता, ते गांव, लोक, घर, हे सारं तुम्ही आपलं मानून राहता, आणि समर्पणाच्या भावनेने तिथे भरपूर कष्ट, मेहनत करता! म्हणून आपला सत्ता योग्य मानतात. तुमचाच सत्ता मष्टेन उरता तर सारे शिक्षक महात्मा बनले असते. माझी आपल्याला नम्र विनंती आहे की भविष्यांत आपण इच्छा असेल तिकडे जावे व रहावे, आणि आपल्या देशाच्या नागरिकांवर चांगले संस्कार करावेत, व त्यांना मार्गदर्शन करावे!"

चांदोबा

11

जुलै २००५

स्वर्ग-नरक

एक मुनी एका देवालयामोरच्या मरुपात ध्यानमग्न होऊन बसले होते. तिथे एक रौनिक घोड्यावरून खाली उतरला आणि मुनीच्यासमोर जाऊन उभा राहिला. घोड्या वेळानंतर मुनींनी जेव्हा डोळे उघडले, तेव्हा त्या योद्ध्याने त्यांना नम्रपणे प्रणाम केला आणि म्हटले, "फारा दिवसांपासून माझ्या मनांत एक शंका आहे."

"सांग" मुनींनी प्रस्नपणे म्हटले.

"लोक स्वर्ग-नरक जायदल योक्त असतात, ते खरेच आहेत का?" सैनिकाने विचारले.

"तू कोण आहेस? काय करतोस?" मुनींनी सौम्य स्वरांत विचारले.

"मी या देशाचा सेनाधिपती आहे." त्या योद्ध्याने मोठ्या गर्वाने सांगितले.

"तुझ्यासारख्या मूर्खाला कुणी सेनाधिपती केलं?" मुनींनी विचारले.

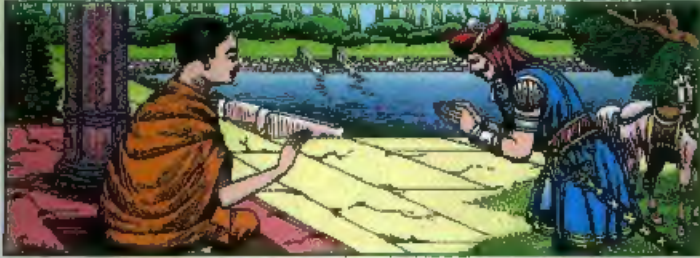
मुनींच्या या शब्दांवर सेनाधिपती नारवृष झाला व त्याने चटकन प्यानांतून तलवार काढली.

"आता आता तुझ्यामधल्या नरकाचे द्वार उघडलेले आहे." मुनींनी हसत म्हटले. मुनींचे बोलणे ऐकून सेनाधिपती पागे सरला, आणि तलवार प्यानांत ठेवून तो म्हणाला, "क्षमा करावी, मुनिक."

"आता मात्र तुझ्यामधल्या स्वर्गाचे द्वार उघडलेले आहे. काम, क्रोध, लोभ, मोह इत्यादि कुर्गुण म्हणजे नरकाचे कूप असह. पण शांति, करुणा, दया, सहनशक्ती, वगैरे सदगुण आपल्यामध्ये सुख व संतोष भरतात. ज्या हृदयांत हे सदगुण असतात, ते हृदय म्हणजे स्वर्ग असतो. स्वर्ग आणि नरक हे आणखी दुसऱ्या ठिकाणी नाहीत, ते आपल्या हृदयांतच आहेत." मुनींनी सांगितले.

"मी समजलो, मुनीवर, धन्यवादा!" असं म्हणून योद्ध्याने पुन्हा एकवार प्रणाम केला आणि तो तिथून निघून गेला. त्याच्या मनांत आता काही शंका नव्हती हे त्याच्या चेहऱ्यावर स्पष्टपणे दिसत होते.

(ज्ञान कथेचा आधार)

अस्वल्या मांत्रिक

20

(मंत्रदंड मिळवल्यानंतर पैराग्याच्या शिष्यांनी त्याचा प्रभाव किती आहे, ते पाहण्यासाठी तो बंड जमिनीवर असटला. त्यांतून तिथे खाली एक भुयार असल्याचे दिसले. आंत खजिना असेल या कल्पनेने बैरागी व ते शिष्य भुयारांत उतरले. त्याचवेळी तलाबाजवळ पोचलेला अस्वल्या अधिक तलवार उपसून पारध्यावर वार करणार होता. त्यानंतर...)

वधिकाची भयानक आकृती आणि त्याच्या हातांत चमकणारा परशु पाहून पारध्याला समजले की पळून जाण्याचा प्रयत्न करणे तितकेच धोकादायक आहे. तो थरथर कांपायला लागला व दोन्ही हात जोडून विनवून म्हणाला, "महाशाय, गेल्या सात दिवसांत मी या अरण्यांत विचित्र प्रकारची माणसे आणि एक भयंकर राक्षसही पाहिला. पण मी त्या कुणाशीही बोललो नाही. मी त्या मायामर्कटाबादेखील पाहिलेले नाही. बाल

वस पांचलेला एक जटाधारी एक शंख वाजवून ओरडत होता. 'हे शिष्या, मायामर्कटा,' - हे त्याचे शब्द मी निश्चित ऐकलेले आहेत."

पारध्याचे हे शब्द ऐकून वधिक आश्चर्यचकित झाला. आपला परशु त्याने खाली ठेवत गंधीरपणे म्हटले, "जरे पारध्या, मला वाटतं की तू आम्हाला कांहीतरी खास गोष्टी नक्कीच सांगणार आहेस. त्यांचे रहस्य माझे मालक कालवर्माजी यांना ठाऊक असेल असं वाटतं. तू

पळून जाऊ नकोस. तुझ्या जिवाला मुळीच धोका नाही.”

तो वन्यवासी तरुणही चकित होऊन म्हणाला, “बधिक भाऊ, या पारध्याच्या बोलण्यावर मिरयास्त ठेवता येईल का? एक मांत्रिक व उग्रदंड राक्षस आपल्याचरोबर आहेत. अशा स्थितीत आणखी एक मांत्रिक आणि राक्षसांचा या अरण्यांत संचार असणे कसे शक्य आहे?”

“माझ्याही मनात हीच शंका आहे. बहुधा आपले मांत्रिक यांच्या तोडीचा आणखी एक मांत्रिक इथे आला की काय? चांगली गोष्ट आहे. अरे पारध्या, तू ज्या सबाड बैरागी आणि भुयाराबद्दल सांगतो आहेस ना, त्यांची सविस्तर माहिती सांग.” अस्वल्या बधिकाने म्हटलं.

त्यानंतर पारधी त्यांना त्या भुयाराकडे घेऊन गेला. बैरागी व त्याचे शिष्य त्यांत उतरले होते.

जुलै २००५

मंत्रदंडाच्या सहाय्याने त्या लोकांनी जो चमत्कार केला, त्याचीही माहिती सांगितली.

ही बातमी कालीवर्मा आणि अस्वल्या मांत्रिकाला सांगवी म्हणून अस्वल्या बधिक निघणारच होता.

तेवढ्यांत कालीवर्मा थोड्यावर स्वार होऊन तिथे पोचला आणि म्हणाला, “अरे, हा प्रवेश आपल्यासाठी इथे मुक्काम करण्यासाठी फारच सोईचा होईल असे वाटतं!”

अस्वल्या बधिक कालीवर्माच्याजवळ जाऊन म्हणाला, “कालीवर्माजी, मुक्कामाबद्दल नंतर विचार कर. आता तुम्ही या पारध्याला विचारून पाहा, त्याने दोन चमत्कारिक गोष्टी ऐकलेल्या आहेत.”

कालीवर्मामने विचारल्यावर पारध्याने सांगितलं की त्याने शंख, मांत्रिक, राक्षस, बैरागी आणि त्याच्या दोन्ही शिष्यांना अरण्यांत बधितवं. बैरागी मंत्रदंडाच्या मदतीने जमिनीतल्या भुयारांत उतरून आत गेले होते.

कालीवर्मा भुयाराच्या तोंडापर्यंत गेला आणि आंत वांकून सावधपणे खाली उतरला. पापऱ्या उतळताना त्याला दूरवर थोडासा उजेड आणि त्याच्याकडे येणाऱ्या तीन आकृती दिसल्या.

कालीवर्मा लगेच भुयारातून वर येऊन पोचला, व अस्वल्या बधिकाला म्हणाला, “बधिका, तुम्हे अरण्यावासी सेवक इथे पाहारा करायला बसच. तू मांत्रिकगुरूजीकडे जाऊन ही सविस्तर माहिती सांग. इकडे मी भुयारांत शिरून बैराग्याच्या हातांतला मंत्रदंड मिळवण्याचा प्रयत्न करतो.”

14

चांदोबा

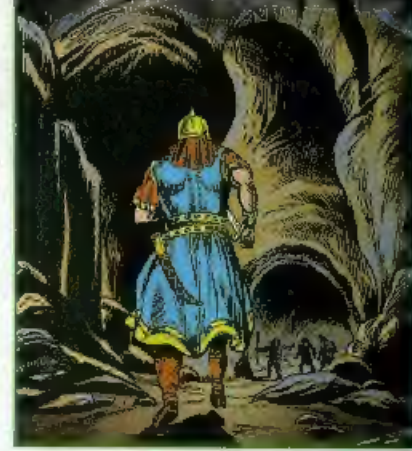
चार पाचते पुढे जाऊन बधिक थांबला आणि म्हणाला, “कालीवर्माजी, कृपा करून हे विसरं नका की यावेळी बैराग्यांच्या हातांत अस्वल्या मांत्रिकाचा शक्तीमान मंत्रदंड आहे.”

तलवार परजीत कालीवर्मा भुयाराच्या दिशेला वळून म्हणाला, “हे बंधू बधिका, माझ्या या सोनेरी भुठीच्या तलवारीत किती शक्ती आहे ते मला सांगता येणार नाही, पण ही देखील एखाद्या मंत्रदंडापेक्षा काही कमी नाही. माझ्या पित्याच्या या तलवारीने जितकेतू राजाच्या पित्याच्या उलेक पात्रूंना मारलेले आहे. कदाचित लौकरच या तलवारीने जितकेतूचाही शिरच्छेद होण्याची शक्यता आहे.”

यानंतर अस्वल्या बधिकाचा वन्यवासी सेवक पारध्यासमोर जाऊन त्याला म्हणाला, “अरे, तू तर पारधी, आणि मी रानांत राहणारा पोटासाठी आपल्याला सारे अरण्य नेहमीच फिरावे लागतं. म्हणून तू देखील माझ्यासारखा कुशा नवबंताच्या आश्रयाला जाऊन आपले पोटासाठी कां भलत नाहीस? चंद्रशिला नगराच्या गादीवर आता जितकेतू जास्त दिवस राहाणार नाही. त्यावेळेला जर विजेत्यांच्या पक्षांत राहिलं की रानदरबारांत आपल्याला काही ना काही चांगली नोकरी नक्की मिळेल.”

पारध्याने त्या सेवकाकडे आशेने पाहून विचारले, “भाऊराव! तुम्ही जे काही सांगितलेत ते चांगलं वाढतंय. पण दुष्ट आणि नाकर्त्या जितकेतू राजाला पदच्युत करणारा क्तवंत कोण आहे?”

चांदोबा

त्यावेळी भुयारांत खाली उतरणाऱ्या कालीवर्माचा वाखवत तो वन्यवासी तरुण म्हणाला, “त्यांचे नांव कालीवर्मा आहे. यापूर्वी जितकेतुने त्यांचा अपमान तर केला आहेच, पण त्यांचा शिरच्छेद करण्याचाही खूप प्रयत्न केला. आता त्याचा वचपा काढामची वेळ आलेली आहे.”

“भाऊ, मला मागे सोडून जाऊ नका. मीही तुमच्यासोबत राहीन!” असं म्हणत पारध्याने त्या तरुणाला गळामिठी मारली.

भुयारांत शिरल्यानंतर कालीवर्मा गुडब्या इतक्या पाण्यातून चालत थोडे अंतर पुढे गेला. पुढे जाणाऱ्या बैराग्यांना सावध करीत तो बोलला, “तुम्ही तिथेच थांबा!”

हा आवाज ऐकून बैरागी चमकले व त्यांनी बळून पाहिले. त्यांतला छोटा शिष्य धरधरत

15

जुलै २००५

म्हणाला, "बैरागी गुरुजी! खजिन्याचे रक्षक आपला प्राण घ्यायला आले आहेत."

गुरु बैरागी क्षणभर थकवला व कालीवर्माच्या दिशेने नीट निरखून बघत म्हणाला, "अरे शिष्यांनो, आपल्याला बाबरापचं काही कारणच नाही. जाणवल्याकडे येणारा हा माणूस यक्ष नसावा. मी आमच्या गुरुच्या तोंडून ऐकले आहे की यक्ष ठेगणे असतात आणि त्यांचा आवाज किनरा असतो. हा तर अजानुबाहु विसतो आहे. आत्माजही खणखणीत प्रेससखा आहे. हा साधा माणूस आहे. आपल्या मंत्रदंडाने याला आपण पल्लोकीं पाठवू या!"

गुरुबैराग्याचे बोलाणे संपण्यापूर्वीच कालीवर्मा झटकन त्यांच्याजवळ गेला आणि म्हणाला, "अरे, तुमची सर्वांची मला चांगली माहिती आहे. तुम्ही चोरलेल्या त्या मंत्रदंडापेक्षा ही तलवार जुलै २००५

जास्त शक्तीशाली आहे. तुम्हाला तिची परीक्षा घ्यायची आहे का?" आणि त्याने त्यांच्यासमोर तलवार धरली.

त्या धारदार तलवारीच्या मात्याचे तेज पाहून दोन्ही शिष्य धावून गुरुजींना म्हणाले, "गुरुजी, आपण मंत्र जपा आणि तलवारीचे भस्म करा!"

गुरुने वयकतच मंत्रदंड वर उचलत आणि काहीतरी मंत्र पुटपुटला. पण त्याचा काहीच परिणाम झाला नाही. तेव्हा कालीवर्मने पुढे सरसावून बैराग्याच्या छातीवर तलवार टेकवली आणि वरडावले, "अरे बैराग्या, या मंत्रदंडाचा मी मालक आहे. हा फक्त माझ्या आज्ञा पाळतो. आता मला हा मंत्रदंड देतोस की तुझ्या छातीत मी ही तलवार खुपसू?"

गुरु बैरागी विचारांत पडला पण त्याचे दोन्ही शिष्य घाईने एकदम म्हणाले, "गुरुजी! त्यांच्या हातांत मंत्रदंड देऊन टाका ना!"

"शिष्यांनो! तुम्ही ठीक बोलतात!" खोट्या गांभीर्याचा आवाज आणीत बैरागी म्हणाला आणि त्याने तो मंत्रदंड कालीवर्माच्या हातांत दिला नि म्हटले, "वीर तरुणा! तुझ्या साहस व पराक्रमावर मी खुश आहे. हा मंत्रदंड घेऊन जा आणि जितकेतु राजाच्या दत्तक मुलीशी विवाह कर शीघ्र वर्षे सुखाने जगा व चंद्रशिला नगरीवर उत्तम प्रकारे राज्य करा!"

हे शब्द ऐकून हसतच कालीवर्मने तो मंत्रदंड आपल्या हातांत घेतला. पुढे काय करावे हा विचार त्याचा मनांत तरळत होता, तोच गुरु बैरागी काहीतरी गुप्त माहिती सांगावी असा अभिनय

करीत म्हणाला, "हे बघ तरुणा, त्या खजिन्यांतला थोडासा हिस्सा आम्हाला देखील मिळायला हवा की नाही?"

हे ऐकून कालीवर्माला एक कल्पना सुचली. त्याने बैराग्याकडे एकदा नीट निरखून बघितले आणि म्हटले, "अरे, या भुयारांत काहीतरी खजिना लपवलेला असेल, म्हणून तुम्ही इकडे आलात. पण जर इथे काही सोनेचांदी मिळाली तर ते ब्रेऊन जाण्यासाठी मी तुम्हा लोकांना अनुमती देतो आहे. तुम्ही माझ्याबरोबर भुयारांत येऊं शकाल ना?"

हे ऐकून गुरुशिष्य पारच खूप हौऊन म्हणाले, "हे वीरतरुणा, तुमच्या शब्दांचा आम्ही अक्मान करण्याचे मनांत सुद्धा आणणार नाही. तुम्ही पुढे व्हा आणि मर्ल वाखनाचा."

त्यानंतर सर्वजण दूर दिसत असलेल्या प्रकाशाकडे निघाले. एका ठिकाणी भुयारी वाट संपत होती. पण तिथे वरती जो दगड झांकण म्हणून ठेवलेला होता, त्याच्या फटीतून अंधुकसा प्रकाश छाती पडत होता.

कालीवर्मने बैराग्यांना म्हटलं, "आता पहा, जर आपण वरचा हा दगड आवाज न करता बाजूला टाकला, तर आपण सारेजण राजाच्या किल्ल्याच्या कोणत्या भागांत आलो आहोत हे निश्चितच आपल्याला समजेल. हं, मला जरा हात द्या!"

नंतर सर्वांनी मिळून तो दगड एका बाजूला ढकलला. दुसऱ्याच क्षणीं भुयाराच्या आतून सूर्याचे किरण चमकायला लागले. दगडावर चांदोबा

असलेल्या जमिनीतली काही फुलझाडांची लहान रोपे किंचित आवाज करीत खाली पडली.

कालीवर्मा सर्वांच्याअगोदर वर चढला, त्याने चौफेर नजर फिरवली. आपण राजाच्या उद्यानांत आलो आहोत हे त्याच्या लक्षांत आले.

त्याच्या इशान्यानुसार सर्वजण भुयारांतून वर आले व म्हणू लागले, "आहोहा! किती सुंदर शनिचा आहे हा! हे तर जितकेतु राजाचे उद्यान असायसे वाटते."

कालीवर्मने त्यांना अगदी हळू आवाजात बोलायची सूचना देत त्यांना समजावले, "आपण अत्यंत घोब्याच्या प्रदेशांत पोचलो आहोत, मला माझ्या जिवाची पर्वा नाही. जरा राजाच्या सैनिकांनी मला पकडले तर जिवंतपणी काही मी त्यांचा बंदी होणार नाही. पण तुमचे काय होईल?" बैरागी गुरु थरथरत म्हणाला, "पण

आताच आम्हाला आमचा जीव प्यार आहे. या भुवरात खजिना नाही हे आम्हाला समजले आहे. जर तुमची संमती असेल तर आम्ही आपले आल्या वाटेने निघून जाऊ!"

कालीवर्मा बैराग्यांनी परत जावे असं त्यांना सांगत होता, पण त्याच वेळी भुवराच्या वाटे-जवळच्या झाडाच्या सावलीत जितकेतु राजा आणि मायामर्कट बोलत येत असताना त्यांना दिसले. ते त्यांच्या दिशेलाच येत होते. कालीवर्मा झटकन फुलझाडांच्या आड लपला आणि त्या बैराग्यांना हळूच म्हणाला, "तुमच्या जिवाला काही धोका नाही. जर चुकून तुम्ही त्यांना दिसलात तर राजाला सरळ खोटे सांगा की हक्कलेला मंत्रदंड नगरांतल्या एका व्यापाऱ्याच्या हातांत तुम्ही पाहिलात! आणि ही माहिती देण्यासाठी तुम्ही मुराम तिथे आला होतात! मग पाहू या पुढे काय होते ते!"

कालीवर्माने असं समजावून सांगितलं आणि दुसऱ्या शंखध्वनी ऐकू आला. क्षणांतच मायामर्कट फांदीवरून उडी घेऊन त्यांच्याजवळच्याच एका

झाडाजवळ आला व बोलला, "तांत्रिक गुरुचा विजय असो! हा शंखध्वनि आपण कितल्याच्या-बहेलून करीत आहात की जातून करता आहात?"

थोड्या वेळानंतर शंखनाद थांबला. मायामर्कट त्या झाडाच्या फांदीवरून खाली उडी घेणार, तेवढ्यांत ते तिथे बैरागी धावतून चारी द्वाारांना टक्कामका पाहता होते, ते त्याच्या दृष्टीस पडले.

तो जोरजोरात किंचाळत बोलायला लागला, "प्रहाराज, हे आपले उबान आहे की बैराग्यांचा मठ? आता वागलीच था फुलझाडांपाशी लप्या असलेल्या बैराग्यांना पकडा!" आणि त्याने खाली उडी मारली.

जितकेतुने जोरात टाळी वाजवली, सैनिकांना बोलावले, आणि बैराग्यांच्यासमोर जाऊन यंत्राने विचारले, "कोण आहात तुम्ही? माझ्या नांगेत कुणाच्या अनुमतीने शिरलात?"

त्यावर बैरागीगुरूने दोन्ही हात वर उचलून म्हणले, "मंत्रदंड!.... श्यामगुप्त!.... मंत्रदंड!.... श्यामगुप्त!...." (क्रमशः)

जुलै २००५

18

चांदोबा

बेताळ
कथा

युवराजाचा निर्णय

शब्दाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हा झाडाजवळ गेला. त्याने शव खात्री उतरवले, खांद्यावर बेतले व तो स्मरानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतांत लपलेल्या बेताळाने त्याला म्हणले, "राजन्, तू सर्वांस तुझ्या मनाप्रमाणे करायला लावतोस, त्यांच्यावर राज्य करतोस. जरा डोळे बटारले की लोक तुझ्या पांढ्यावर लोळण घेतात. पण आजची तुझी ही स्थिती पाहून तुझी कीर्त येते. सेवकाप्रमाणे तू माझे ओझे बाहून नेतो आहेस. हे असं कुठपर्यंत करणार आहेस? तू एक पराक्रमी राजा आहेस हे कितरं नकोस. राजाचे कर्तव्य काय असतं ते तू चांगले

जुलै २००५

जाणतोस हे मला माहीत आहे. तुझ्यांत राज्याचा अहंकार मुळीच नाही. पण असे कित्येक राजे आहेत की ते मोहांत अडकून वेड्यासारखा व्यवहार करतात. तू तसें तर करीत नाहीस ना? तुला साबध करण्यासाठी मी तुला दिनकरवर्मा नांवाच्या एका युवराजाची कहाणी सांगतो, ती ऐक." आणि वेताळ पुढील गोष्ट सांगायला लागला.

कमलभद्र हा संजीवनी राज्याचा राजा होता. दिनकरवर्मा हा त्याला एकुलता एक मुलगा होता. युद्धविघ्नबरोबर इतर शाखांचाही त्याने भरपूर अभ्यास केलेला होता. आजपर्यंत इतका योग्य तरुण आम्ही कधी बघितला नव्हता असे लोक नेहमी म्हणत.

जुलै २००५

20

त्याला राज्याभिषेक करून त्याच्यावा राज्यकारभार सौंपण्यात व आपण विश्रांति घ्यावी असा विचार राजाच्या मनांत धोळा होता.

एके दिवशी उषापुरी राज्यांतला रंजितशर्मा नांवाचा दूत राजाच्या भेटीला आला. सिंहासनाच्या बाजूलाच मोठ्या ऐटीत बसलेल्या देखण्या युवराजाला पाहून तो फारच खूष झाला. त्याने राजाला म्हटलं, "महाराज, उषापुरीचे आमचे महाराज आपल्या मुलीचा, मधुलिकाचा विवाह आपले चिरंजीवांशी करावा अशी इच्छा बाळगून आहेत. ही माहिती मी आपल्याला सांगावी म्हणून आलो आहे. हे पहा आमच्या राजकुमारीचे चित्र" असे म्हणून त्याने आपल्या थैलीतून चित्र व जन्मकुंडली बाहेर काढली व राजाकडे दिली.

मधुलिकाचे चित्रांतले अनुपम सौंदर्य पाहून राजा थक झाला. तिचे मोठे डोळे, चापेकळी-सारखे नाक, चेहऱ्यावरचे प्रसन्न हास्य फारच मोहक होते. चित्रही फार सुख काढलेले होते. राजाने ते चित्र कांही वेळ नीट बघितले आणि युवराजाच्या छातांत दिले. नंतर ती जन्मकुंडली राजज्योतिषाकडे धाडली. युवराज त्या चित्राकडे एकटक बघत राहिला होता. ते पाहून राजा समाधानाने हंसला.

राजज्योतिषाने पत्रिका नीट अभ्यासली आणि नंतर एक दीर्घ स्वास घेऊन राजाला म्हटलं, "क्षमा असावी, महाराज! ही पत्रिका उत्तम आहे, पण

चांदोबा

जर आमच्या युवराजांनी मधुलिकादेवीशी विवाह केला तर महिन्याच्या आतच त्यांना सर्पदंश होईल व त्यांचा मृत्यू ओढवेल."

हे ऐकून कांही क्षण युवराज गप्प राहिला. पण त्यातला सावरत त्याने सांगितलं, "मृत्यू अटळ असेल तर तो कोणत्याही रूपांत येऊ शकेल. जन्मकुंडलीच्यामुळे ही अशी अदमृत सुंदरी नाकारणे हा विचार ठीक नाही."

राजाच्या लक्षांत आलं की मधुलिकाने युवराजाचं मन जिंकलं आहे. रंजितशर्माही गोंधळून गेला.

"आपण आपला निर्णय आमच्या महाराजांना रावकाशीने कळवावा." असे सांगून तो निघून गेला.

कांही दिवस चलतले. एके दिवशी दिनकरवर्मा शिकारीला असण्यांत गेला. दुपारपर्यंत हिंडत राहिल्यामुळे ती दमून गेला. आणि एका तरोवराच्या कांठावर सर्वांच्याबरोबर भोजनासाठी बसला. नंतर विश्रांति घेण्यासाठी जवळच्याच वडाच्या झाडाखाली तो पळुडला. त्याचा डोळा त्रागणार तेवढ्यांत मक्ष्य शोचण्यासाठी वडाच्या फांदीवरून एक अजगर खाली येत होता, तो अचानक युवराजावर पडला व त्याने युवराजाच्या शरीराला विळखा घातला, ते भयंकर दृश्य बघून राजाचे सैनिक काळजीत पडले.

नेम धरून भाला फेकला किंवा तलवारीने वार केला, आणि कुकून युवराजावर घाव घातला गेला

चांदोबा

तर अनर्थ झाला अलता. कांही करण्याचा त्यांना धोरच होईन.

तितक्यांत कुठूनतरी अजगरावर बाणांचा वर्षाव झाला आणि त्याचे तुकडे झाले. अजगराचा विळखा सुटला आणि अजगर तडफडत मेल्या. युवराज मरणाच्या दोढेतून वांचला म्हणून सैनिकांना हर्षवायू झाला.

थोड्यांचा वेळानंतर एक सुंदर रथ तिथे आला. हातांत धनुष्यबाण घेतलेली एक वीरवाला सुंदरी रथातून खाली उतरली, तिच्यासोबत आणखी कांही तरुण मुलीही होत्या.

त्या तरुणीमुळेच आपले प्राण वांचले हे दिनकरवर्माच्या लक्षांत आले. त्याने कृतज्ञतेने तिच्याकडे पाहिले. चित्रांत जी मधुलिका त्याने

21

जुलै २००५

पाहिनी होती, ती साक्षात त्याच्यासमोर उभी होती.

“मी उषापुरीची राजकुमारी मधुलिका - मैत्रिणीच्याबरोबर वनविहारासाठी इकडे आले होते. अचानक आपल्याला सर्पाच्या विळख्यांतून सोडवण्याची रांधी मिळाली. आपण कोण तें मला कळेत का?”

“मी संजीवनीपुरीचा युवराज, दिनकरवर्मा आहे. मला अजंगराच्या विळख्यांतून तुम्ही सोडवलेल त्याबद्दल मनःपूर्वक धन्यवाद” युवराजाने हसून म्हटले.

मधुलिकाने लाजून मान खातीं घातली. त्यानंतर दोघेही एकमेकांकडे बघतबघत आपापल्या राज्यांच्या दिशेने गेले.

जुलै १००५

सर्पाच्या तावडीतून युवराज सुदैवाने बांचला खरा, पण राजाच्या कानांत मात्र राजज्योतिषाचे शब्द गुंजत राहिले होते. “मधुलिकाशी जर युवराजांचे लग्न झाले तर युवराजांना सर्पदंश होईल व त्यांत त्यांचा मृत्यू होईल.”

हे शब्द आठवले की राजाच्या जिवाचा शरकांप होई. आठवडाभरानंतर एक दिवस युवराज व विदूषक बागेत हिंडत होते. सूर्यास्ताचे सौंदर्य पाहण्यासाठी युवराज पुढे गेला. त्यावेळी अशोकाच्या काळवेल्या पानांमधे एक सर्प होता. युवराजाचा पाय अनवधानाने त्या सापाच्या शेपटीवरच पडला.

सग्याने फणा उभासून युवराजाला दंश केला आणि तो लिथून सरसर जाऊं लागला. पण युवराजाने तलवार उपसून त्याचे डोकेंच छाटले.

विदूषकाचा आण्ढाओरडा ऐकून सैनिकलगेच तिथे आले. राजवैद्याला निरोप गेला. त्यांनी ताबडतोब रामबाण औषध दिले व विषाचा परिणाम झाला नाही. युवराजाचा प्राण बांचला. त्यानंतर राजाला पुन्हा ज्योतिषाचे शब्द आठवले त्याची भीती वाढली.

पंधरा दिवसानंतर रात्री युवराजाने शोजन केले, व नंतर झोपायची वेळ झाली, तेव्हा एक दासी दुधाचा प्याला घेऊन आली व तिने तो प्याला पलंगाशेजारी असलेल्या एका घडबंचीवर ठेवला. युवराजाने प्याला उचलण्यासाठी हात पुढे केला. पण थका लागून दूध जमिनीवर सांडले.

22

चांदोबा

शेजारीच पळलेले मांजर झोपले होते त्याने ते दूध पटकन चाटून संपवले आणि कांही क्षणांतच ते मांजर तडफडून मेले. राजवैद्यांनी दुधाची परीक्षा केली तेव्हा त्यांत सापाचे विष मिसळले होते असे तक्रार आले.

जास्त चौकशी केल्यानंतर ती दासी शत्रूची गुमहेर होती व युवराजाला मारण्याच्या हेतूनेच तिने राजवाड्यांत दासीचे काम पत्करले होते हे समजले. तिला पकडून तुरुंगात डांबले गेले.

या प्रसंगानंतर कांही दिवस उलटले व उषापुरीहून जित शर्मा हा दूत परत आला. त्याने राजाची भेट घेतली व युवराजाचा मधुलिकाशी विवाहाचा प्रस्ताव पुन्हा मांडला.

राजा एकदम संतापून म्हणाला, “हा विचारच करता येणार नाही. ज्या दिवशी तुम्ही हा प्रस्ताव प्रथम आमच्यापुढे ठेवलात, त्या दिवसापासून तीन वेळा युवराज सर्पदंशापासून बांचले आहेत. यानंतर जर हा विवाह झाला आणि या बाईचे पाऊल आमच्या राजवाड्यांत पडले तर काय होऊ शकेल, त्याची कल्पनाच करता नाही. कृपा करून यापुढे हा विषय वाढवू नका.”

शेजारीच बसलेल्या राजज्योतिषाने लगेच मत दिले, “होय महाराज, आपले म्हणणे योग्य आहे, विवाहापुर्वीच जर जन्मकुंडली हतकी मारी असेल तर विवाहानंतर युवराजांचे आयुष्य लौकिक संपेल!” त्याचा स्वर गंभीर होता.

रंजितशमनि एक दीर्घ द्वास घेतला आणि

चांदोबा

युवराजाचे मत काय आहे ते जाणून घेण्यासाठी त्याच्याकडे नघितले.

युवराज विचारांत पडला. धोड्या वेळानंतर त्याने मान उंचावून म्हटले, “मी मधुलिकाशी विवाह करणार आहे” त्याचाही स्वर गंभीर होता.

ही कहाणी सांगून वेताळाने विचारलं, “राजन्, युवराज दिनकरवर्मा तीन वेळा सापाच्या अपघातातून बांचला, पण त्याचा ज्योतिष्यावर विश्वास नव्हता. त्याचे काय कारण असेल? अनुभवी राजा व सुविध राजज्योतिषी यांचा विरोध असूनदेखील त्याने मधुलिकाशी विवाह करण्याचा ठर घेतला. हा मोह नाही का? आणि उलटपणादेखील आहे ना? माझ्या या शंकांची उत्तरे माहीत असूनदेखील तू मीन पत्करलेस तर

23

जुलै १००५

तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होतील' चित्रमाकनि वेनाळाच्या शकलेला लगेच शांतपणे उत्तर दिलं. "मधुलिकाचे चित्र पाहून युवराज तिच्या सौंदर्यावर मोहित झाला होता. तिला जेव्हा त्याने प्रत्यक्ष पाहिले तेव्हा त्याचे मन तिच्यावर जडले. शत्रू आपल्या जिवावर उठलेला आहे हे त्याला ठाऊक होतं म्हणून ज्योतिषाने सर्पदंशाचे धाकित केले तेव्हा तो घाबरला नाही किंवा त्याने आपला विचार बदलला नाही. त्याचा अर्थ त्याने राजज्योतिषाचा अवमान केला असा नाही.

उलट वस्तुस्थिती जाणून घेऊन त्यानुसार निर्णय घेणे हे योग्यच होते. धविष्यांत तो गादीवर येणार होता म्हणून त्यावेळी नदीत मडळींना उघड विरोध करणे किंवा त्याचा अनादर करणे हे त्याला बरोबर वाटले नाही, म्हणून त्याने प्रथम ज्योतिषाच्या सांगण्याला विरोध केला नाही, काही उतावळेपणा केला नाही.

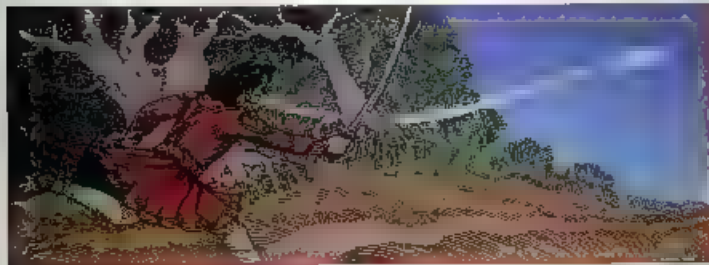
ज्योतिषाचे प्रथम म्हटलं होतं की मधुलिकाशी

विवाह झाल्यानंतर महिनाभराने युवराजाला सर्पदंश होईल. पण नंतर मात्र तिन्ही वेळा ज्या घटना घडल्या, त्याचा संबंध ज्योतिष्याने मधुलिकाच्या जन्मकुंडलीशी जोडला. आपले बोलणे खरे ठरले यासाठी तो एक निरर्थक, केविलबाणा प्रयत्न होता.

युवराज प्रत्येक बाबतीत तर्कनिष्ठ होऊन निर्णय घेत होता म्हणून ज्योतिषाची शंका त्याला निरर्थक बसली नाही, ज्या तरुणीने त्याचा प्राण वाचवला होता, तिच्या जन्मकुंडलीनुसार त्याचा प्राण कां जईल, असा प्रश्न त्याला पडला. त्याला हे समजले निराधार वाटत राहिल.

दिनकरवर्माच्या निर्णयात विचारपूर्वक आयोजकता होती, धैर्य होत आणि परिणत विचारधारा होती. त्यात मोह किंवा उन्माद याला काहीही जागा नव्हती."

राजाचे मौन भंग झाल्यामुळे येताळ शहा महिले अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडवर जाऊन बसला. (राघवकी सनाच्या आधारे)

जुलै १९०५

गुहामधली मंदिरे

अजिंठा व वेरूळ ही नावे घेतली की त्यातल्या गुहामधे असणाऱ्या मंदिरांच्या भितीवरची चित्रे लगेच मनात येतात. त्या कठीण फत्तरातून ही मंदिरे कशी खोदली असतील, याचा कधी तुमच्या मनात विचार आला आहे का?

तुमच्यापैकी अनेकजण समुद्रकिनार्यावर गेला असाल आणि पाण्यात थोडा वेळ लुळल्यानंतर तुम्ही वाळून किती वेळ दगळे बनवले असतील. प्रथम तुम्ही वाळूचा एक मोठा ढीग करता आणि नंतर त्यात दम, दाबने, व इतर बाबिक तपशील कोरून काढता. अगदी तशाच पद्धतीने, हे दगड फोडून त्यात गुहा व मंदिरे खोदली उत्तमरित्या कोरलेली असतात. तिथे 'वीट्यार वीर' असे बाघबाम नसले. आपत्तवेळीत ही पाषाणात कोरण्याची कला सुमारे दोन हजार वर्षांपूर्वी सुरू झाली.

प्रथम, पर्वताच्या बाजूने मोठाले दगड वाजूला करून आत मोफळी जागा केली जाते. हे काम खतापासून सुरू होऊन खाली गेले जाते. मुंबई-जवळची कोर्ले येथील गुफा १९०० वर्षांपूर्वी खोदलेली आहे. दोन्ही बाजूंना अगदी सरळ रेषेत उभे असलेले इयत्ते दगडी खांबे प्रसिद्ध आहेत.

हे काम करणारे पाथरवट फारच उच्च दर्जाचे कलाकार असले पाहिजेत. वेरूळचे कैलास लेजे निर्माण करणाऱ्या कलावंताला इतके उत्तम काम आपल्या हातून घडले यावर विश्वासच बसला, असं म्हणतात.

राजस्थानी लोककथा

एकदा गाढव झालं की, नेहमीच....

जीवनसिंग हा एक सुखवस्तू व्यापारी होता. आपल्या दुकानांत माल विकण्यासाठी तो आसपासच्या गांवांत मोलाच्या खरेदीसाठी जात असे. तो आपले गाढव बरोबर घेऊन जाई. एकदा तो अनाच घरी परत येत होता. गाढव पाठोपाठ येत होते. त्या दिवशी तो गांवभर बराच हिंरला होता, म्हणून तो थकून गेला होता. विश्रान्तिसाठी एका मोठ्या झाडाच्या सावलीत तो आढ्या झाला. नि त्याचा चटकन होला लागला.

काही लहान मुलांचे पाठवर चालले होते.

त्याचा आवाज त्याला ऐकू आला आणि तो चटकन उठून बसला. तिथला मुल्ला आपल्या घरात मुलाना काहीतरी शिकवत होता. त्याला समजले त्या मुलाच्यावर ओगडून मुल्ला म्हणाला, "मी तुम्हाला ओरडून काय उपयोग?" तुम्ही सारेच गाढव आहोत! तुम्ही चांगला माणूस व्हाव म्हणून मी खूप प्रयत्न करतोय. पण तुम्ही मला खोट पाडण्याचा जणू निश्चयच केलेला दिसतोय!"

मुलें निमूटपणे घरी परत जाताना जीवनसिंगने बघिली. त्याला आपले गाळपण आठवले. तो कधी शाळेत गेलेला नव्हता. त्याची झाला म्हणजे त्याच्या बघिलाचे दुकान तिथे बोलप्याचे फल, बागायचे फल, हिशेब ठेवणे, लिहिणे हे सारं काही त्याने तिथे शिकून घेतले होते. आयुष्यात प्रथमच कुणीतरी गाढवाचा मणूस बनवायचा प्रयत्न करतोय हे त्याला कळत त्याचे गाढव तर ओझी वाहण्याखेरीज इतर कामाना पार निरुपयोगी होते. त्या कामासाठी काही बुद्धीची आवश्यकता नव्हती.

जीवनसिंगाने त्याच्या गाढवाचा एक मणूस बनवून म्हणून मुल्लाला विनंती केली, ती ऐकून मुल्ला गंमत वाटली. व्यापार्याने झाडाखाली पडल्यापडल्या जे ऐकले होते, ते स्वस्तार

सांगितले. मुल्ला हा वस्तू जावरेला तो म्हणाला, "ठीक आहे. तुझे गाढव इथे ठेव आणि त्याला तीन महिने लागेल त्या चारापाण्यासाठी तंबडे पैसे देऊन जा. त्यानंतर तू येऊन त्याला घेऊन जा."

जीवनसिंगाने माल खरेदीसाठी त्राणलेल्या पैशांपैकी थोडे पैसे मुल्लाला दिले. गाढवाच्या पाठीवर लादलेले ओझे उतरवले. ते स्वतःच्या पाठीवर घेतले आणि आपली विनंती मुल्लाने मान्य केली, म्हणून त्याचे आभार मानून ती गांवी परतला. चलाख मुल्लाचा डाव अस्य होता की तीन महिने गाढव त्याच्या उपयोगी पडले असते नंतर तो व्यापारी परत आला असता तोपर्यंत मुल्लाला गाढवाचा काहीच खर्च नव्हता.

तीन महिन्यांनंतर जीवनसिंग आला. आपल्या-समोर एक तगडा बळकट तरुण उभा असेल. ही त्याची अपेक्षा होती. मुल्लाने होंड्यांर डंभून त्याचे स्वागत केले. 'तुझे गाढव माझ्या कापनेच्या पतीकडचे हुशार निघाले बघ! त्याने जसजसे कुत्राणातले पाठावर सुरू केले, तसा त्याचा एक देखणा पुरुष झाला. शेजारच्या गावातला प्रमुख नुकताच मरण पावला होता. त्याच्या जागीवर कुशाची नेमणूक करावी म्हणून ते गांवकरी शोधत होते. ते माझा सल्ला घ्यायला आले आणि मी त्याला ह्या गाढवाचा झालेला तरुण दाखवला, ते वृद्ध गांवकरी खूप झाले माझ्यावर, आणि ह्या तरुणाला घेऊन गेले.'

जीवनसिंग भलताच खूप झाला. पण एकाएकी त्याला आपल्या गाढवाची आठवण चांदोबा

होऊ लागली. इतका दुःखार तरुण आपल्या घंघात मदतीला कायलाच हवा होता. म्हणजे जीवनसिंगाला जास्त आनंद वाटला असता. त्याने शेजारच्या गांवी जाऊन त्या तरुणाला भेटायचे ठरवले. तो सरळ तिथे गेला आणि त्या प्रमुखाचे घर शोधून आत गेला.

त्यावेळी तो प्रमुख काही ज्येष्ठ गावकऱ्यांच्या बरोबर बसून काहीतरी गोष्टी चर्चा करीत होता. जीवनसिंगाला वाटले की मुल्लाने वर्णन केल्यासारखा हा मणूस तर देखणाही नव्हता किंवा तरुणही नव्हता. पण ज्या पद्धतीने तो सारे प्रश्न हाताळत होता, ती पाहून तो खूप हुशार माने मज्जी होता! ती बर्बा संपल्यानंतर

जीवनसिंगाचा हात हातात घेत तो म्हणाला, "अरे मित्रा, मुद्दामे तुला तुझे गाढव ह्या गामी पाठवले असे सांगितले, ते चुकीचे होते खर म्हणजे आता तो फकीर बनलेला आहे निरनिराळ्या धार्मिक पथांना तो प्रमुख आहे. तू जाऊन त्याला भेटायला हवस."

व्यापारी आता फकीराच्या शोधात निघाला. नदीच्या काठावर प्रार्थना करीत बसलेला फकीर जीवनसिंगाला दिसला. त्याची प्रार्थना संपल्यानंतर जीवनसिंगाने

त्याला विचारले, "शेजारच्या खेड्यातल्या मुद्दामे तुला त्या पवित्र पुस्तकांतल्या प्रार्थना पाठ करायला शिकवल्या होत्या ना? त्यानेच तर तुला फकीर बनवला त्याच्यापुर्वी तू एक गाढव होतास माझे गाढव आणि मी तुझा मालक होतो."

"मी गाढव होतो? काय ऐकतो आहे हे मी?"

फकीराला आश्चर्य वाटले "मला कुणी मुद्दामाहिनी नाही मी ह्या सगळ्या प्रार्थना मदतसामधे शिकलो होतो तू शुद्धीवर जाहेस ना?" फकीराने आता आवाज चढवूनच विचारले, 'सवा वारत तुझा कांहीतरी भ्रम आहे हा! माझ्याकडे काही जादू मंत्रांचे आहे मी तुला बराही करू शकेन पण त्याच्याअगोदर तू मला तुझ्या गाढवामहल सांगितले पाहिजेस'

जीवनसिंगाला वाटले होते की तो गाढवाला मागायचा तसा मार त्याला बसणार, पण फकीराचा राग शांत होईपर्यंत तो स्वस्थ उभा राहिला होता. त्याने सारी कथा सविस्तर

सांगितली. काहीमुद्दामा तो बिसरला नाही, ह्या नाहीतर फकीराच्या मनाचा प्रभाव कमी झाला असता मंगामुळे फकीराचे पुन्हा गाढवांतरुपांतर झाले तर त्याने आपल्या जुन्या मारकाला ओळखले असते

फकीर ढोळे मिटून जमिनीवर बसला. जीवनसिंग त्याच्यामोर श्वास शोधून बसला. थोड्या वेळाने फकीराने ढोळे उगडले आणि म्हटले 'हे बघ भल्या माणसा, जेव्हा एखाद्या माणूस कांहीतरी शीर्षाचे काम करते, तेव्हा आपण त्याला सिंह म्हणतो जेव्हा कुणीतरी चलाही करतो किंवा ज्यादा हुशारी दाखवतो, तेव्हा आपण त्याला लबाड म्हणतो. कधी कधी त्याला कोल्हाही म्हणतो पण खरं तर आपल्याला माहीत असत की शूर माणूस काही सिंह बनलेला नाही किंवा लबाड माणूस कोल्हा झालेला नाही. आपण जेव्हा आपण आपल्या भावना अशा शब्दाने व्यक्त करतो, तेव्हा लोकांना त्या जास्त चांगल्या समजतात त्याचप्रमाणे, जेव्हा मुद्दामा जे शिकवत होता ते मुलांना समजायला येऊ लागत होता, म्हणून तो त्यांना 'गाढव भावान' अस म्हणाला अर्थात त्याच्या मनात या गाढवामारख्या सैल्या मुलांना शिकवून चांगली हुशार माणसे बनवायची इच्छा प्रचललेली त्यात मुद्दामाचा दोष नाही मी तुलाही दोष देणार नाही तू मुद्दामाच्याचरी परत जा. त्याच्या मागील दारी अगणत तुला तुझे गाढव बहुतेक मिळेल, माझे तुला आशिर्वाद आहेत.'

'घन्यवाद, फकीरबाबा आयुष्यात आज मी पहिला धडा नीट शिकलो, मी जाता सरळ मुद्दामाच्या घरी जातो आणि माझे गाढव परत म्हणतो माझे गाढव निर्वृद्ध असले तरी मला ते हवे आहे'

फकीराने भक्ति केल्याप्रमाणे मुद्दामाच्या घरात अगणत मागील दारी ते गाढव बांधलेले होते. मुद्दामा कूठे आसपास दिसत नव्हता. जीवनसिंगाने गाढवाची दोरी सोडली आणि तो त्याला घरी घेऊन गेला

त्या दिवशी गाढवाच्या पाठीवर ओझे नव्हते तरीमुद्दामा नेहमीसारखा जीवनसिंग गाढवावर बसला नाही

खास बातम्या

दोन लंब्या गोष्टी

आपली उंची वाढवण्यासाठी ठेगणी माणसे वेच प्रयत्न करतात. पण आंध्र प्रदेशातल्या, करीमनगर जिल्ह्यातल्या रामगुंडम गावातला २९ वर्षांचा गड्ड्या, हा आपल्या उंचीबाबत विषण्ण आहे. तो सात फूट महा ईच उंच आहे. राजा नरसू व नरमाम्मा यांच्या सहा मुलांपैकी हा मुलगा अकरा वर्षांपर्यंत सर्वसामान्य मुलांसारखाच होता. त्याला जोंबचा ताप आला. ताप आटोक्यात आला पण पुढच्या आठ वर्षांत त्याची उंची सतत वाढत गेली, डॉक्टरांना भिती वाटली की त्यावर जर

उपाय केले नाहीत तर त्याच्या उंचीचा परिणाम त्याच्या मेंदूवर होऊ शकेल. म्हणून १९९६ साली त्याच्यावर एक शस्त्रक्रिया करण्यात आली. त्याची उंची वाढायची थांबली. काही शाळांमधून त्याला मुद्दाम प्रवेश देण्यांत आला, कारण तो व्होलीबॉल व बास्केटबॉलच्या शाळेच्या संघात चांगली कामगिरी करू शकला. पण बर्गात मात्र त्याला त्रास होत होता. त्याने नोकरीसाठी वॉच प्रयत्न केले, पण ते अयशस्वी झाले. सन्यायचे दिवे दुरुस्त करणे, उंच इमारतींना लगे वेणे, यासारखी कामे त्याला मिळत गेली.

जमंतीमधल्या ३८ वर्षांच्या हेरल्ड ऑग्लिंगची गोष्ट जरा वेगळी आहे. त्याची सात फूट एकइंच उंची कधी तापदायक ठरली नाही. केरळमधल्या कालिकतला राहाणाऱ्या

शेरीनजी त्याचे लग्न झाले, आणि त्यांना तीन मुले आहेत. एका बसोबोगाच्या कारखान्यात शेरीन फॅशन डिझायनर म्हणून नोकरीला असलेला हेरल्ड तिला भेटला. तीही कापडाच्या व्यापारात गुंतलेला होता. या लग्नाला दोन्ही घरच्या मंडळींचा कट्टर विरोध होता, तरीही १९९३ मध्ये या दोघांचा चेन्नईमध्ये विवाह झाला. सध्या हेरल्ड इलेक्ट्रॉनिक्स कंपनीत प्रमुख आहे. नुकतेच हे कुटुंब केरळला गेले होते. तेव्हा सगळीकडे लोक त्याच्याकडे उत्सुकनेने बघत. आपल्या उंचीकडे लक्ष न देता तो 'टॅगो' हे वृत्त कुणाबरोबरही नाचायला नसाय असतो!!

जुलै २००५

३०

चांदेबा

विदुरच्या सुना

चतुर्भुजपुत्र विदुर व धर्मराज असे दोन मित्र होते. दोघेही मध्यमवर्गातील शेतकरी होते. विदुरला गोपी व सोम असे दोघे मुले होते, पण धर्मराजला मुलेबाळ नव्हते.

एक दिवस धर्मराजने विदुरला सांगितले "विदुर, अरे, आपण दोघे आता पंचाशीला आला. तुझे दोन्ही मुलगे आता चांगले कर्तसवरते झाले आहेत, त्यांची लग्ने केलीस की लीकर तू आजोबासुद्धा हौशील की! म्हानारपण मुखांत जईल वघ तुझा भवा कुणीच नाही कुणाला दत्तक घ्यावं असा विचार केला तर तुमची मालमत्ता किती, असंच विचारलात." धर्मराजचा जावय मद्गदित झाला होता.

विदुरने धर्मराजच्या खांद्यावर हात ठेवीत म्हटले "फक्त माणसाचाच म्हातारपणी आघा मिळतो, त्याची मुलेबाळे त्याची देखभाल करतात. इतर प्राण्यांना हे सुख नाही मिळत. अद्याप पाहू बायको व मी आनंदत राहतो

आहोत. उद्या सुना बरात आल्या की काय हाईल ते सांगता येत नाही. पण पुढे काहीही होवो. आपण दोघे यापुढे देखील अमेच भाऊभाऊ म्हणून राहायचे हा.

"अरे तुला भविष्याची चिंता करण्याची जरूर नाही, कारण तुझे दोघे मुलगे सज्जन आहेत, सुखभादी आहेत. त्यांना तशाच सातस व प्रेमळ बायका मिळतील; माझी खात्री आहे." धर्मराज म्हणाला.

गोपी व सोम हा संवाद शीजाराच्या खोलीतून ऐकत होते. त्यांना एकमेकाशी चर्चा केली आणि ते या दोघा मित्रांच्याजवळ आले. गोपीने धर्मराजला म्हटले "काका, सोम आणि मी तुम्हाला पाकं नाही आमचे तुम्ही काका आहोत ना? आम्ही तुम्हेंही मुलगे आहोत असें तुम्ही समजा!

धर्मराज गहिवरून म्हणाला, "अरे, तुम्हाला दोघांना मी चांगलाच ओळखलो, तुझ्या वडिलांना जस चांगल्या सुना मिळाल्या, तर माझी बायको

रमेश राठी

आणि मी, आम्ही दोघेही तुमच्या आचाराने सारामांत आयुष्य घालवू.

धर्मराजच्या या बोलण्यात कुजोरा बेत सोप त्याला म्हणाला, 'काका वर झाल, मुला चांगल्याच मिळतील असं तुम्हीच म्हणालात. तीं वडील माणसं म्हणतात की वस्ती वास्तु देवात राहातात आणि त्या नेहमी त्या चातुस्त्या बोलण्याला 'तथास्तु' असा आशिर्वाद देत असतात. जर आम्ही दोघा भावांनी दोन सरस्वत्या बहिणींशी लग्न केले तर दुष्टांत साखळी पडेल, नाही का? दोघींच्यात प्रेयषात्मना राहिल आणि त्यांच्यामुळे आम्हालाही कांही वादविवादांला सामोरे जावे लागणार नाही."

सोमचे हे मनमोकळे बोलणे ऐकून विदुराने हसून म्हटलं, "आपण चांगला विचार बाळगला तर त्याचं फळही चांगलंच मिळेल. नुकताच नारदकुंड गावातून एकजण एक स्थळ सांगायला

आला होता. त्या गावाच्या पाठलाख्या, विश्वेश्वरच्या लेकी मुली आहेत. त्यांना आपल्याशी संबंध जुळवायचा आहे. तुम्ही दोघं जण त्या गावी जाऊन त्या मुलींना वधून या तुम्हाला. जर त्या मुली आवडल्या तर माझा आश्रय राहाणार नाही या काणाची जबाबदारी तुमच्यावर मी सोपवतो आहे.

त्यावर सोम व गोपी दोघेही म्हणाले, "तर मग उशीर करणालाठी करायचा? आपण सगळेजण जाऊ या आणि त्या मुलींना पाहून परत येऊ."

दुसऱ्याच दिवशी विदुराने विश्वेश्वरला निरोप धाडला की ते सर्वजण मुलींना नवायला दुसऱ्याच दिवशी येतील.

आणि त्याप्रमाणे त्यांनी भाड्याची गाडी केली आणि ते नारदकुंडला जायला निघाले. विश्वेश्वरच्या घरासमोर गाडी पोचली नाही तीच विदुरच्या छातीत एकदम जोगाची कळ आली व दुखायला लागले. त्याची वाट बघत थांबतला विश्वेश्वर लगेच विदुरला घरात घेऊन गेला आणि त्याने त्याला पसगावर झोपवले, आणि वैवाला बोलावून आणण्यासाठी तातडीने नौकराला पिराळले.

वैवाने येऊन विदुरला नीट तपासले आणि सांगितले, "ह्या काही हृदयविकाराचा झटका नाही असं मला वाटतं पण म्हणतात ना, की शाप लहान असला तरी लाठी मोठीच उरगायला हवी. म्हणून आपण जास्तीत जास्त काळजी घ्यायला हवी. मी जी औषधे देतोय ती नीट नियमित वेळाला दिली पाहिजेत. पण मात्र एक

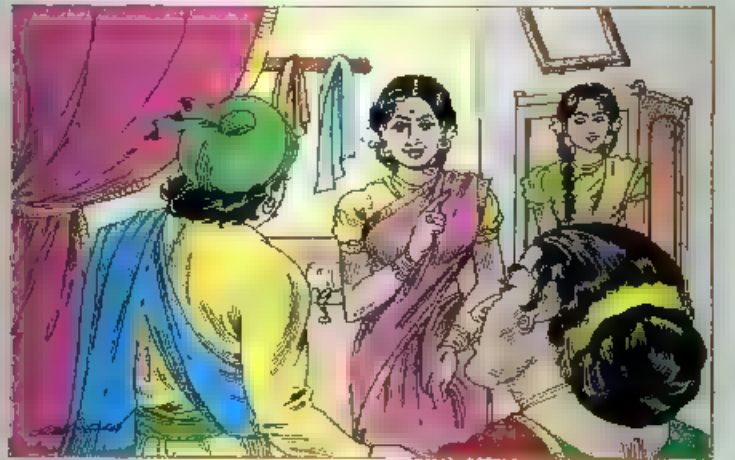
आठवडामुद त्यांनी संपूर्ण विश्रान्ति घेतली पाहिजे व खोपून राहिल पाहिजे.

त्यावर धर्मराजाने विश्वेश्वरला म्हटलं, "असं कांही घडेल असं वाटतंच नव्हतं, पण तुम्ही गवताच आमहाला एक घर भाड्याने घेऊन बा. जर पडली तर एक आठवडाभर नव्हे तर चांगलं एक महिनाभर इथे राहून विदुरचा औषधोपचार करता येईल."

विश्वेश्वर काहीतरी स्तरादाखल बोलावला- पूर्वीच त्याच्या दोघी मुलींनी खून करून त्याला दुसऱ्या खोलीत थापला सांगितले. थोरली मुलगी रानिणी विश्वेश्वरला म्हणाली, "बाबा, ने आपल्याकडे पाहूण म्हणून आलेले आहेत. आपण त्यांना घरीच ठेवून त्यांची सेवाशुश्रूषा करू या हे आपलं कर्तव्य आहे."

धाकटी मुलगी माहिनीने म्हणाली, "असंय केस तर बरे होईल. नाहीतर सासऱ्याची देखभाल केली नाही आणि त्यांना दुसरीकडे बाहेर घर देऊन आपली जबाबदारी झटकून टाकली, असा आरोप तुमच्यावर घातला. ही सोयरीक जमली नाही तरीसुद्धा त्यांना इथून समाधानाने परत पाठवणे ही आपली जबाबदारी आहे. त्यांना जर इथे ठेवून त्यांच्यावर उपचार केले गेले तर ते सर्वप्रकारे सोईस्कर व सुखकर होईल."

मुलींचे मत ऐकून विश्वेश्वरने वळून आपल्या पत्नीकडे पाहिले. मुलींचा विचार ऐकून विश्वेश्वरला व त्याच्या पत्नीला मनोमन अन्नघ्न वाटला. ती म्हणाली, "मुली म्हणताहेत ते ठीकच आहे, तसंच कराच घरी आलेल्या जामेष्टान दुसऱ्या घरात ठेवण बरोबर वाटत नाही, त्याउपार तूमची मर्जी."

शेजारच्या खोलीत घलगावर पडून राहिलेल्या विदुराचे हे संभ्रमण ऐकले, मनानून मात्र त्याला समाधान वाटले की या अचानक उपटलेल्या आज्ञासमवेत विश्वेश्वरच्या परिवारांतल्या सगळ्या सदस्यांचा स्वभाव नीट समजला!

विश्वेश्वरने आपली पत्नी आणि मुलींच्या बोलण्यावर खूप विचार केला आणि शेवटी त्याने निर्णय घेतला की विदुरास गावातल्या एखाद्या चांगल्या घरात ठेवणेच रास्त ठरेल त्याने साऱ्या सुखनीई असलेले एक चांगले घर साधले आणि ह्या नव्याची तिथे राहाण्याची व्यवस्था केली

विदुर, धर्मराज आणि त्याचे दोन्ही मुलगे दहा दिवस त्या घरात काणतीही गैरसोय न होता राहिले विदुरची प्रकृति आता चांगली सुधारली होती. त्याची ही प्रगती पाहून वैद्यबुवागदेखील आश्चर्य वाटले आपल्या गावी परत जाण्यापूर्वी धर्मराजने विदुराला सांगितले, 'विश्वेश्वरचे आभार मानून आता आपण निवृत्तचरण मला एक मोठे मान नीट उमजवी नाही विश्वेश्वरची पत्नी आणि दोघी मुली यांनी आग्रहाने सांगितले लगेच तरीदेखील विश्वेश्वरने तुला वेगळ्या घरात

का ठेवले? त्यावर विदुर हसून म्हणाला 'धर्मराज विश्वेश्वरची पत्नी आणि मुली कनवाळू मनाच्या आहेत दुसऱ्यांचा आदर करणाऱ्या आहेत. विश्वेश्वरही खरंच चांगला आहे त्याचबरोबर तो व्यवहारी व घोरणी आहे, जर त्याच्या घरी आपली राहायची सोय केली असती तर लोक म्हणत असत की मुलींचे लग्न करण्यासाठी त्याने हे नाटक रचले म्हणून त्याने आपली दुसऱ्या घरात व्यवस्था केली व औषधपाण्याची नजवीक केली मला हे लोक परत आहेत जर विश्वेश्वरला व मुलींची संमती असेल तर त्या मुलींना मी आपल्या सुना करून घेण्यास तयार आहे. गोपी व सोमलाही मुली आवडल्या आहेत'

दुसऱ्या दिवशी विश्वेश्वरच्या बघी तशाचा विचार नकी झाला आणि महिनाभरातच दोन्ही विवाह सार्ज्ज झाले

धर्मराज आणि विदुराच्या अपेक्षेप्रमाणे नव्या सुनाही त्या दोघांच्या घरातल्या वातावरणात समरस झाल्या, व सर्वजण आता सुखाने राहू लागले.

जुलै २००५

46

चांदोबा

देशविदेशीच्या दंतकथा (ग्रीस)

स्ततःच्याच कुत्र्यांची शिकार

ऑक्टियन हा एक गर्विष्ठ तरुण होता त्याला आपल्या जवळपासीने धावण्याचा व शिकार करण्याचा फारच गर्व होता अरण्यांतून तो इतक्या चपळाईने फळत जाई की तो एक जवळपास असतानाच एका बागी दिसला की लगेच लागू दुसऱ्या ठिकाणी दिसू लागायचा शिकारीच्याबाबतीत तर साऱ्या राज्यांत त्याचा हात कुणी धरत नसत! पण त्याचे श्रेय थोड्याचकरिता प्रमाणांत त्याने उत्तमप्रकारे शिकवून तयार केलेल्या शिकारी कुत्र्यांनाही घायला हवे ही कुत्री न शकता, सतत सावजाचा पाठलाग करीत असत, व त्या अनावराला ठार तरी मारीत किंवा मालकासाठी पकडून देत असत

त्याकाळी हायना ही अरण्याबायिनी इनदेवी मानली जात होती एकदा ती अशी मुक्तपणे वनविहार करीत असताना तिला ऑक्टियन हा वाऱ्याच्या वेगाने पळत जाताना दिसला. तिला पामत वाटली आणि तो वेग पाहून ती चकितही झाली आपण ही असे जोरात पळत सुटायचे असा तिला भाव झाला. पण तिच्या जाडीने पळत जायला कुणी मैत्रीण नव्हती की अरण्यांत तपंडाव खेळायला इतर सज्याही नव्हत्या

चांदोबा

तिने ऑक्टियनला आपल्याबरोबर पळायला आमंत्रण दिले त्याचा आनंद गगनात मावेना एका देवतेेशी स्नेह जुळणं हा मोठाच सन्मान होता त्यानंतर दारोज दोघांची धावायची शर्यत होई आणि या दोघांच्या मागून ऑक्टियनची कुत्री पण वेगाने धावत असत

सुरवातीला ऑक्टियन डायनाशी वागताना आदराने, सावधानतेने वागत होता पण जसे दिवस गेले, तसा तो थोडा धिटाईने व बरोबरीच्या

47

जुलै २००५

नात्याने दगावला लागला. पण म्हणतात ना, की 'अग्नि परिचयात् अवज्ञा'

कधीकधी तो तिला समत असे, "मनात आत तर मी केव्हाही सहज अवद पडून पुढे जाऊ शकेन, पण तुम्हाला मागे एकटे सोडून जावेस वाटत नाही." दायना त्याच्या बोलाण्याक नुसतीच हसून पाहत असे ती प्रत्युत्तर करीत नसे कारण खरी परिस्थिती निराळी होती ती देवता होती. त्यामुळे तीही विजेच्या वेगाने पळू शकत होती. पण असल्या दैवी शक्तीचा तिने विनाकारण उपयोग केला नाही ह्या माणसाला कशाचा अवमानित कराम्यचे? अरण्यात नों तिला चांगली सोबत करीत होता तिने त्याला सूचना दिलेली होती की त्याने तिच्या अंगात किंवा तिच्या आत्मबोधांना स्पर्श करता कामा नये

अकित्यनने याला मान डोलावली होती खरी, पण त्याने फारसे त्याला महत्व दिले नव्हते

एकदा ठन्हाळ्यात, दुपारच्या वेळी अरण्यातल्या एका समीप सरोवरात दायना स्नान करीत होती. आसपासचे वातावरण मोहक होते हजारों विविधरंगी फुले फुलली होती त्या वनदेवतेकडे पाहून जणू ती हसत होती ती फुले पाहून दायना खुष झाली व आनंदाने बाणे गायला लागली

खर तर ती अकित्यनची अरण्यात जायची वेळ नव्हती शिवाय तिच्या स्नानाच्या केळेला त्याने निष्ठ जाणे शोभ्य नव्हतेच पण नेमके जे करायला नव्हते ते त्याने केले त्याच्या शिकारी कुत्र्यालाह तो त्या अवेळी सरोवराबरोबर गेला कांठावरच्या एका दगडावर दायनाने आपले दागिने ठेवले होते त्याने त्या दागिन्यांना हात लावला ती पाण्यात स्नान करताना दिसली, आणि तिला पाहून तो हंसला.

ती चकित झाली आणि अविश्वस्य चिडली तिने त्याच्यावर जादूचा मंत्र घालून त्या तरुणाचे एका हुरणात रुपांतर केले आणि पुढे काय झाल असेल? अचानक, त्याच्या कुत्र्याला हुरणाचा वास आला त्यानी त्या हुरणावर झडप घातली ते हुरीण म्हणजे अकित्यन होता तो जोरात पळत सुटला पण त्यानेच शिकवलेली ती हिंस्र कुत्री जास्त चपळ ठरली.

त्यांनी त्याचे बचके तोडून त्याला ठार केले. अशा रितीने एका देवतेची व एका मानवाची मैत्री संपुष्टात आली

(एम्.डी.)

चांदोवा

वाचकांसाठी कथास्पर्धा

सर्वातकृष्ट प्रवेशिकेला रु. २५०/-चे पारितोषिक

खालील पोष्ट वाचा

परमशिवच्या मुलाना एक पक्षी पाळायची फार इच्छा होती तो बाजारान गेला आणि एखाद्या चांगल्या पक्ष्याचा शोध घेऊ लागला. काच वेळ तपास केल्यावर त्याला एक गोडस पोपट पिंजऱ्यात ठेवलेला दिसला. दुकानदाराने त्या पोपटाची किंमत शोभर रुपये सांगितली

"पण शोभर रुपये म्हणजे फार जास्त होतात!" परमशिव कुरकुरला

"सखे, तुम्हाला काही शाफा यातत असेल तर ह्या पोपटालाच विचारा ना!" दुकानदार म्हणाला परमशिव पिंजऱ्याजवळ गेला, "तुम्ही किंमत शोभर रुपये आहे का?"

"शफा कशाचा?" पोपटाचे उत्तर होते. परमशिवने शोभर रुपये दिले व तो पोपट त्याने घरी नेला

मुलाना फारच आनंद झाला, पण परमशिवला मात्र आपली फसवणूक झाली असेच वाटत होते

- ◆ परमशिवला असे वाटण्याचे काय कारण होते?
- ◆ त्याने तो पोपट परत दिला का?
- ◆ मुलाना दुसऱ्या पक्षी मिळाला का?

तुमची प्रतिक्रिया १००-१५० शब्दात लिहा व गोष्टीला समर्पक शीर्षक या खालील कुपन भरून त्याबरोबर तुमची प्रवेशिका पाठवा. पाकिटावर "वाचा नि सूचना" असे जर लिहा

शेवटची तारीख ३१ जुलै २००५

नांव

वय

जन्मतारीख

शाळेचे नाव

घस्वपत्ता

पिनकोड

पालकाची सही

स्पर्धकाची सही

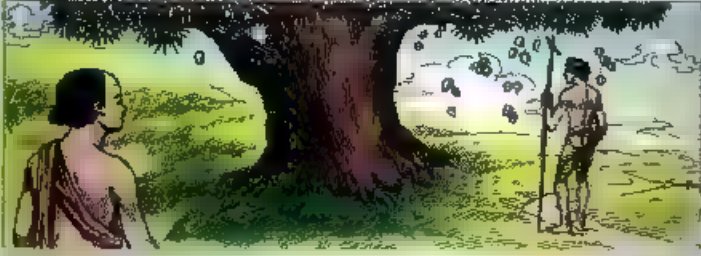
CHANDAMAMA INDIA LIMITED

82 Defence Officers Colony, Ekkattuchangal, Chennai 600 097

चादावा

49

जुलै २००५

मंत्राचा महिमा

ज्यावेळी ब्रह्मदेव काहीच राज्य करत होते त्यावेळेस बोधिसत्त्वानी एका गांवात चांभाराच्या रूपात जन्म घेतला आपला व्यवसाय करत असतानाच ते एका ऋषीच्या भाष्याला जाऊन राहिले व त्याच्याकडून त्यांनी एक अपूर्व असा मंत्र शिकून घेतला.

त्या मंत्राच्या प्रभुगानी बोधिसत्त्व कोणत्याही वेळी कोणत्याही आंब्याच्या झाडावर आंबे लागल्याचे दाखवू शकत होते, ते रोज सकाळी एक वाकडी काठी खालावर घेऊन जंगलातील एखाद्या आंब्याच्या झाडापर्यंत जात व झाडापासून सात फुटावर उभे राहून एक मंत्र म्हणत, त्यानंतर त्या पत्रावर मग्न ठेवलेले पाणी शिंपडत. दुसऱ्या क्षणीच त्या फांद्यातून नेवीन कांब फुटून त्यावर हळूहळू फुले येऊन आंबे लागत. एक दिवस बोधिसत्त्व असेच जंगलात जाऊन आंब्याच्या झाडावर फळे जगवण्याचे काम करीत असताना, काम मल्लविण्याचा शोध करीत असलेला सुनंद नावाचा एक तरुण ब्राह्मण त्यांना

दिसला तो तरुण जंगलाजवळच असलेल्या अग्रहार गावचा रहिवासी होता. त्याला लहानपणापासून चांगले येत नव्हते परंतु तो नेहमीच असे स्वप्न बघत असे की, कोणत्यातरी देवीची कृपा होऊन आपण पंडित व्हावे व सोने, चांदी, संपत्ती मिळून आपण आयुष्यभर वैभवात राहावे. बोधिसत्त्व जेव्हा जंगलातून घरी परत आले, तेव्हा त्या तरुणानी त्याच्या हातातील वाकडी काठी व आंब्यानी भरलेली टोपली अत घरामध्ये नेऊन पोहोचवली व नंतर आपली ओळख करून देत त्यांच्या घरातील सर्व कामे मोठ्या आशेने करण्याचे धाडस दाखवले.

थोडे दिवस गोटले एके दिवशी बोधिसत्त्व आपल्या वाकडोला म्हणाले "तुला माहित आहे का? हा मुलगा का येऊन राहिला आहे?" त्याच्या मनात बाराही महिने आंब्यांची निर्मिती करण्याचा यत्न शिकण्याची इच्छा आहे. खूप लोभी आहे. मी त्याला हा मंत्र शिकविला तर तो मंत्र व्हाच्या थोडेच दिवस कामास येईल."

जातक कथा

सुनंदच्या कामावर बोधिसत्त्वाची वाकडो खूप खूप होती. निळा सुनंदची दवा आली. निने एक दिवस आपल्या पत्नीला सांगितले - 'हा मुलगा आपल्या घरचे सर्व कामकाज करतो. तेव्हा मज त्याला का उपयोगी पडणार नाही? आणि जर मज उपयोगी पडणार नसला, तर तो त्याचा दोष होईल. तेव्हा तुम्ही त्याला जरूर मंत्रविद्या शिकवा.'

बोधिसत्त्वानी थोडा वेळ विचार केला व त्यांनी आपल्या पत्नीच्या विचाराशी सहमत दाखवून त्याला मंत्रविद्या शिकविण्याचे ठरवले. दुसऱ्या दिवशी बोधिसत्त्वानी त्या मुलाला बोलावून घेतले व म्हणाले "मुल, हा एक अपूर्व असा मंत्र आहे. जर तू ह्या मंत्राचा उपयोग योग्य कारणासाठी केलास, तर तुला पुष्कळ धन मिळून तू सुखी होशील. परंतु एक गोष्ट लक्षात ठेव. कोणीही तुला या मंत्राचे रहस्य विचारले, तर ते तू कोणासाठीही सांगता उपयोगी नाही आणि जर कोण तू ते रहस्य सांगितलेस, तर त्या मंत्राचा महिमा नाहीसा होईल." असे समजावून सांगून बोधिसत्त्वानी त्या मुलास मंत्रोपदेश दिला.

मंत्रविद्या शिकून सुनंद आपल्या घरी परत आला व आंब्याची सृष्टी करून घन कामातून तो दिवस घालवू लागला. अशा तऱ्हेने आंब्याचे दिवस नसतानाही जे आंबे विकले जात होते, त्यातील एक आंबा कारागीच्या राजाच्या हाती गेला. त्यानं अत्यंत आश्चर्य बाटले. त्यांनी हा आंबा निर्माण करणारा कोण आहे? त्याचा वायविकाणा शोधून त्याला बोलावणे चांगले. कोणी सुनंदा विचारले "तू चांदीचा

आंब्याचे दिवस नसतानाही आंबे कसे निर्माण करू शकतास? ही दैवी शक्तिही नाही आणि मानवी शक्तिपण नाही. खरे काय ते कारण माग. सुनंद अत्यंत आनंदून म्हणाला 'राजा ते आंबे ऋतू नसतानाही मी उत्पन्न करू शकतो त्यांच्या एक महामंत्र आहे. त्या मंत्राच्या मुळे मी आंब्याचा ऋतू नसतानाही आंबे निर्माण करू शकतो.'

हे उत्तर ऐकून राजाला अत्यंत आश्चर्य बाटले व राजा म्हणाला, 'असं होय! तर अशी गोष्ट आहे! माझ्या मनात त्या मंत्राची शक्ति स्वतःपहाण्याची इच्छा आहे, तर तू माझ्या वागेतल्या आंब्याच्या झाडावर आंबे निर्माण करून दाखवू शकतास का?'

सुनंदने खुशीने होकार दिला. दुसऱ्या दिवशी राजा आपल्या सर्व परिवारासह रागेत येऊन पोहोचला. तेव्हा सुनंद एका आंब्याच्या

चांदीचा July-55
LIBRARY

११

जुलै २००५

झाडापासून जरा लांब उभा होता त्याने मंत्रपाठ करून कमंडलूतले पाणी आंब्याच्या झाडाच्या फांद्यांक शिपडले तत्क्षणीच शेकडो आवे झाडावरून खाली पडू लागले.

ही अद्भुत गोष्ट राजा व त्याचा परिवार शास्त्रचर्चकित होऊन पाहू लागले. राजाने सुनदची प्रशंसा करून सत्कार केला

त्यानंतर राजाने सुनदला विचारले "ही महति जाणणारा महाज्ञानी कोण आहे?"

सुनदला काय उत्तर द्यावे कळेना. त्याच क्षणी त्याला बोधिसत्त्वानी सांगितलेली गोष्ट आठवली, की त्याचे रक्षक सांगितले तर त्या मंत्राचा महिमा नाहीसा होईल त्याने विचार केला की जी गोष्ट पाठ करून ठेवली आहे ती कशी काय नाहीशी होईल? तेव्हा राजाला ही मंत्रविद्या कोणाजवळून व कशी आत्मसात केली, त्याचा सारा वृत्तांत सुनदने सांगितला

त्यावर राजाने सुनदचा उपहास केला व म्हणाला "अरे, अशी चांगली विद्या तू एका चाभाराकडून शिकला आहेस चांगला ब्राह्मण वशांत जन्माला येऊन तू इतलो फांफ्या सुखाच्या

लाजसेने स्वधर्म पण विसरून गेलास? ही फार भांगी चूक केली आहेस."

असे राजाच्या तोंडी ऐकताच सुनद लजित होऊन, भान खाली घालून, निमूरपणे घरी निघून गेला थोडे दिवस उत्तून गेले. एक दिवशी काशीच्या राजाच्या मनात आवे खाण्याची इच्छा प्रकट झाली तेव्हा त्यानी सुनदला बोलावून घेवून आपली इच्छा सांगितली, त्यावर सर्व लोक रावाच्या गंगेत येऊन पोहोचले

सुनदने पूर्वीप्रमाणेच आंब्याच्या झाडापासून जरा लांब उभे राहून मंत्र म्हणण्याचा प्रयत्न केला परंतु पाठ केलेला मंत्र त्याला कितीही आठवायचा प्रयत्न केला तरी आठवेना तेव्हा सुनदला समजून आले की आपल्या गुरुचे म्हणणे अवमानिल, त्याचा हा परिणाम मंत्रविद्या निघून जाण्याशी आहे. म्हणून मंत्राचा महिमा निघून गेला

राजाने अष्टचयनि झाडाकड पाहिले तेव्हा सुनदनी एजाला सांगितले "ब्रह्मा, मी माझ्या गुरुची आज्ञा मोडली व त्यामुळे मी मंत्रविद्या विमरलो" असे म्हणून चिंतापूर्ण चेहऱ्यानी सुनद आपल्या घरी परत गेला.

जुलै २००५

52

चांदोबा

विष्णुपुराण

युद्धभूमीवर दोन्ही सैन्यांच्या मधोमध श्रीकृष्णाने अर्जुनाचा स्थ नेऊन उभा केला

अर्जुनाने कौरवांच्या सैन्यावरून नजर फिरविली. वडील बांधव, गुरुवर्य आचार्य आणि भवाप्रमाणे असलेले प्रिय मित्र सर्वजण त्याच्याबरोबर लढण्याकरिता तयार झाले होते त्यांना पहाताच त्याचे मन विदीर्ण झाले "काय हे! राज्य भिल्लविषयाकरिता आपल्या प्रिय बांधवांचाच वध करावयाचा? नाही, नाही! ह्याची हत्या करून भिल्लविलेले राज्य मला नको मी अस करण्याकरिता अजिबात लढणार नाही."

निरुत्साही होऊन तो रथाच्या पाठीमागे टेकला त्याच्या हतानून धनुष्यबाण शिंहा खावी पडले त्याचे मन दुःखी होऊन शोकसागरात बुडून गेले श्रीकृष्णाने अर्जुनाची मन स्थिती पाहून त्याला समजाविताना म्हण्टे - "हे अर्जुना! युद्धभूमीवर दिकेक

घालकून अश्व शस्त्राचा त्याग करणे, म्हणजे क्षत्रिय धर्माचा अपमान केल्यासारखे आहे. राज्यकारिता केलेचा मान ठेवून कर्तव्याचे पालन करणे, म्हणजेच सर्वात मोठा धर्म आहे

खरं पहाता परमेश्वर हा कर्ता आहे, फक्त मनुष्य त्याचे निमित्तमात्र आहे अर्धर्म व अन्याय ह्यांचा नायनाट करून सत्य व न्याय ह्यांची स्थापना करणे, हे नर-नारयण ह्यांच्या हातांनील खेळणे आहे"

जव्हा जेव्हा जगातील वृष्ट लोकांची संख्या वाढते, तेव्हा सत्य व धर्माचा नाश होतो तेव्हा दुष्टांचा संहार करून सत्य व धर्माची स्थापना करण्याकरिता प्रत्येक युगात विष्णू अवतार धारण करतो तेव्हा त्याचे अवतारात मी आहे, असे समजून माझे स्मरण कर, व मला शरण येऊन मी सांगे त्या अनुसाराचे यत्न. तू तुझे कर्तव्य

१९ भगवद्गीता

कर. त्याचे फळ माझे समज." ह्या उपदेशाने अर्जुनाचे मन पातळले. तो श्रीकृष्णाच नारायण आहे असे समजू लागला म्हणून श्रीकृष्णाने त्याची शका निवारण करण्याकरिता आपले विराटदर्शन अर्जुनाला घडविले

कृष्णाच्या विराट रूपांत त्याला जगातील सृष्टीची स्थिती व प्रलय एकापाठोपाठ नजरेस पडले. कर्ता, कर्म व क्रिया ह्या तिन्ही स्थित्यंतरांत त्याला परमेश्वराच्या अंगघडीला विसरल्या. सवें तुष्टी नाहीशी कारण मझाकाव पण त्याला विसला.

ते सर्व पाहून अर्जुनाचे मन शांत झाले. त्याचे शक्तसमाधान झाले. "श्रीकृष्णच माझ्याकडून करून देत आहेत. मी केवळ एक यंत्र आहे." त्या विचाराने अर्जुनाच्या शरीरांत एक प्रकारचे चैतन्य पसरले. तो जन्साहाने उठला त्याने

जुलै २००५

आपले गांडीस धनुष्य व तुपीर घेऊन शंख वाजविला

दोन्ही बाजूनी सैन्य एकमेकावर सिंहासारखे तुरून पडले. अठरा दिवस धनघोर युद्ध झाले. युद्धांत पाण्डवाचा जय झाला

शान्तीदत्ताच्या रूपाने श्रीकृष्णाने जी भविष्यवाणी केली ती खरी झाली. भीमाने आपली प्रतिज्ञा पूर्ण केली, त्याने द्रौपदीचा मौकळ्या केसाचा आगळा घातला

अभिमान्युच्या रूपाने कालनेनीने वीरगति प्राप्त केली. कर्णाच्या अंगातून सहस्र कवचांचा अंश निघून शिवात विलीन झाला. अर्जुन व कृष्ण हे दोघे नर नारायणांमध्ये अवताराने पूर्ण झाले. विष्णूनी भूदेवीला दिलेल्या वचनाप्रमाणे पृथ्वीवरचा पाणाचा भार कमी झाला

धृतराष्ट्राचे हृदय दुर्योधनाच्या मृत्यूच्या शोकाने विव्धल झाले. त्यामुळे त्याने आपल्या मुलाच्या वधाचा बदला घेण्याकरीता भीमाला भेटण्याची इच्छा व्यक्त केली. श्रीकृष्णाने ते उत्तर्मानने जाणले व एक लोखंडाचा भीमाचा पुतळा बनवून त्याच्यासमोर नेऊन ठेवून केला. धृतराष्ट्राने त्याला मिठीत घेऊन मारण्याकरीता दाबले, तेव्हा त्या लोखंडाचे तुकडे तुकडे झाले

गांधारीने पुत्रशोकाने त्याला शाप दिला "हे कृष्णा, वीरवाच्या पाठोपाठ तुझ्या यादव-वंशाचा पण समूळ नाशनाट होईल "

श्रीकृष्णाने हसत म्हटले "गांधारी! तू महासती आहेस. तुझे वचन खोटे ठरणार नाही. नित्यी काय घडेल तेंच तुझ्या तोंडून बाहेर पडले "

५४

चांगोबा

द्रौपदीच्या झोपलेल्या पाची मुलांचा वध ज्ञानाचार्याचा भुलगा अश्वत्थामा याने केला होता. त्यामुळे द्रौपदीच्या सागण्यावरून अर्जुन व श्रीकृष्णाने अश्वत्थामाला द्रौपदीसमोर आणून उभे केले

द्रौपदीने अश्वत्थामाला सोडून देत म्हटले 'तुला झिजून झिजून मरण येणेच उत्तम.' श्रीकृष्णाच्या सागण्यावरून अर्जुनाने अश्वत्थामाच्या जीवयातील काही भाग काढून टाकला. त्यामुळे तो केवढासागराच्या मानसिक रोगाने प्रमिष्ट झाला

आश्वत्थामाने पाण्डवांचा समूळ नाशनाट करण्याच्या इच्छेने उत्तरेच्या पोटातील गर्भावर अस्त्राचा प्रयोग केला होता. त्यामुळे तिच्या पोटातून मलेला मुलगाच बाहेर आला. श्रीकृष्णाने आपल्या पांयांने दाबून त्या बाळकाची प्राणाची परीक्षा घेतली आणि त्याचा नवे जीवदान दिले. त्यामुळे त्याचे नाव परिक्षित ठेवले गेले. त्यानंच पुढे पाण्डवांचा वंश सारमाळला

बाणांच्या यादीवर पडलेले पितामह भीष्म इच्छा मृत्युमुळे उत्तरायणकरिता वाट पहात होते. मृत्यूच्या तांडात असतानासुद्धा युधिष्ठिराला त्यानी राजधर्माचा उपदेश केला. उत्तरायण येताच त्यानी देहत्याग केला व ते नक्षत्रांमध्ये जाऊन विलीन झाले

युधिष्ठिराचा राज्याभिषेक झाला. त्याच कोबर अश्वमेध यज्ञाची तयारी सुरू झाली

जेव्हा श्रीकृष्ण व यादववीर कुरुक्षेत्रात आले तेव्हा तेव्हा द्वारकेमध्ये त्यांचे प्राबल्य नसल्यामुळे अर्वाधुडी माजली होती. द्वारकावासी घमेडी व

चांगोबा

अविचारी बनले होते. युद्धाच्या सुवातीलाच बलराम तीर्थाटनाकारता द्वारकामधून बाहेर गेला होता

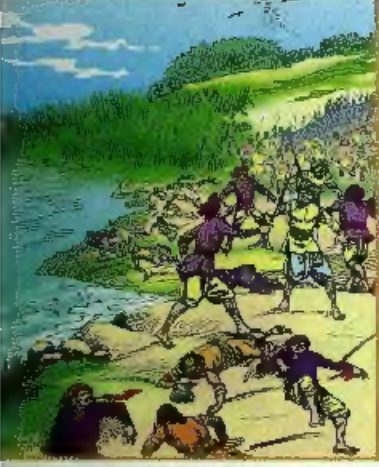
एकदा द्वारकेमध्ये विश्वामित्र ऋषी आले तेव्हा द्वारकावासी घमेडी व भूर्व लोकांनी सांगला एका गर्भार बाईचा बेश बालून त्यांच्यासमोर नेले व गमतीने विचारले, "स्वामी, सांगा ह्या गर्भारबाी बाईला मुलगा होईल का मुलगी? "

विश्वामित्रानी थड्डेच्या स्वरात क्रोधाने शाप देत म्हटले - "मूर्ख व दुष्ट यादववंशीयांनो, हिच्या गर्भातून एक मुसळ निर्माण होईल. ते सर्व यादव वंशाचा नाश करेल "

ते सर्व उलट चेष्टा करत होते. फंतु सावान खीचव काढून टाकला, तेव्हा खरोखरी एक मुसळ बाहेर पडले. ते पाहून सर्व यादववंशी लांक घाबरून गेले.

५५

जुलै २००५

काही दिवसांनी युद्ध संपल्यावर श्रीकृष्ण हस्तिनापुरातून द्वाकेला परत आले. तेव्हा यादव लोकांनी ती घटना श्रीकृष्णाला सांगितली. श्रीकृष्णाने त्या मुसळाचे अत्यंत बारीक बारीक तुकडे करून समुद्रांत फेकून द्याव्यास सांगितले. त्यातील एक बारीक तुकडा समुद्रातील एक माशाने गिळला. ती मासोळी एका व्याधाच्या हाती लागली. व व्याधाने त्या मासोळीच्या पेटांतील तो लोखंडाचा तुकडा आपल्या बाणात बसविला. अखेर त्या बाणानेच श्रीकृष्णाचा अंत झाला.

इतर सर्व तुकडे पाण्याच्या प्रचाराबरोबर वाहात जाऊन काठांला एकत्र येऊन पडले. तेथे गवताच्या रूपाने उगवले.

काही वर्षांनी द्वाकेतील सर्व यादव पुरुष लोक गमतीजमती करीत समुद्र किनाऱ्यावर गेले असतांना सर्वांनी मनसोक्त दारू प्याली. व

प्रत्येकाला गुंगी चढली. प्रत्येकजण आपापल्या बऱ्या मारू लागला. शेवटी प्रत्येकाने जवळचे गत उमटून एकमेकांस मारण्यास सुरुवात केली व त्याने सर्वजण मरण पावले.

श्रीकृष्णाने खरा झाला. त्या मुसळानेच यदुवंशाचा सर्वनाश झाला.

जेव्हा बलरामाचा ही घटना समजली. तेव्हा तो विवर्ण होऊन जंगलामध्ये वाऊन समाधिरत झाला. त्याने योगाच्या बलाने आपले शरीर त्याग केले व शेषनागाच्या रूपाने तो वैकुंठात जाऊन पोहोचला.

श्रीकृष्णाने द्वारका वसवण्याकरीता समुद्राकडे जमीन मागितली होती. ती समुद्राला सात विवसाच्या आत पलत करवयाची होती. त्यामुळे कृष्णाने अर्जुनाकडे निरोप घाडला - "तू ताबडतोब द्वाकेला येऊन येथील मुले, म्हातारे व बायका यांना घेऊन इंद्रप्रस्थला येऊन जा.

श्रीकृष्णाने तत्पश्चात आपला प्रिय सखा उद्धव याला परमतत्वाचा उपदेश दिला व आपले खरे रूप दाखविले.

शेवटी श्रीकृष्ण समुद्रकिनारी जाऊन आपल्या बांसरीवर दिव्य असे वेणुगान वाजवू लागला. त्याच्या बांसरीवर हिन्दोल, यमुना-कल्याणी व देवगान्धार राग निघाले. सर्व आसमंत तरतरून उठला. समुद्राचे पाणी शांत झाले. त्यानंतर विश्रांतीकरिता श्रीकृष्णाने जवळच्याच एका झाडाच्या साबलीत उभे राहून आपले पाय पसरले. एका व्याधाने दूरूनच पायाला हरणाचा पाय समजून बाण सोडला. तो बरोबर पायाच्या तळव्याला लागला. तो बाण तोच होता. माशाच्या

पोटातून मुसळाचा तुकडा काढून व्याधाने बाणाला लावला होता. श्रीकृष्णाचा शेवटही त्याच मुसळाच्या तुकड्याने झाला व पूर्ण यादव वंशाचा संहार झाला.

एकदा हिंदन हिंदत दुर्वास ऋषि द्वाकेला आले होते. तेव्हा त्यांनी श्रीकृष्णाकडे खाण्यासाठी खीर मागितली. नंतर रागाने त्याला स्वतःच्या ओंभर खीर लावण्याला सांगितली. तेव्हा श्रीकृष्णाने चुकून आपला पायांचा तळवा सोडून सर्व ठिकाणी खीर लावून घेतली. तेव्हा दुर्वासानी श्रीकृष्णाला सांगितले. तुला फक्त तळव्यापासूनच प्राणांची भीती व अपाय होऊ शकतो. शरीराचा बाकी भाग माझ्या ब्रह्माने लोखंडाचा झाला आहे.

तळव्याला बाण लागताच त्यातून रक्ताच्या घाघा वाहू लागल्या. थोड्या वेळाने शिकारी

आपली शिकार घेण्याकरिता जवळ आला. तेव्हा श्रीकृष्ण वेदनेने कण्हत असतला पाहून त्याला रडू येऊ लागले.

श्रीकृष्णाने व्याधाला समजावत म्हणले - "तू माझ्याकडिता दुःख करू नकोस. रामावतारात मी झाडाचा गुंधा घेऊन वालीला पामले होते. तेव्हा तू त्यावेळेस वालीचा मुलगा अंगद होतास. त्यामुळे झा जन्मांत माझ्यावर तू सूडाचा बदला घेतला आहेस. कर्माची फळे भोगायीच लागतात. त्यामुळे तू काळजी करण्याचे कारण नाही." असे म्हणत त्याने रामावतारातील स्वतःचे स्वरूप त्याला प्रत्यक्ष दाखविले. रामाचे दर्शन होताच त्याला आपले पूर्वापुण्य आठवले. तो रामतल्लींग होऊन गेला.

तेवढ्यांत श्रीकृष्णाचा सारथी त्याच्या

चांदोबा

शोधार्थ तेथे येऊन पोहोचला व श्रीकृष्णाला त्या स्थितीत पाहून हुंदके देऊन रडू लागला. श्रीकृष्णाने त्याला दिलासा देत म्हटले - "तू ताबडतोब द्वाकेंमध्ये जाऊन यादव लोकांना द्वाकेंमधून निघून जावयस सांग. अर्जुनाला जाऊन माझा निरोप सांग, की त्याने यादव वंशातील सर्व स्त्रियांना वस्तिनापुरात घेऊन जावे व उद्धव व अक्रूराला माझा आशीर्वाद कळवावा."

श्रीकृष्णाने परत एकदा आपल्या मुरलीमधून स्वर काढले. तो एक आदभुत व अपूर्व असा राग होता. नंतर शरीराच्या अगाध लीला समाप्त करून विष्णूच्या दिव्य रूपांत तो वैकुण्ठला गेला.

श्रीकृष्णाने देहाचा त्याग केल्याबरोबर स्रमुद्राचे पाणी उसळू लागले. सगळी दारका पाण्यांत बुडाली. छानंतर नवीन युगाचा प्रारम्भ झाला - "कलियुग." श्रीकृष्ण स्वर्गात गेल्यानंतर उद्धवाने त्याच्या आदेशाने प्रत्येक लोकांच्यात श्रीकृष्णाच्या श्रुतिचा प्रसार केला.

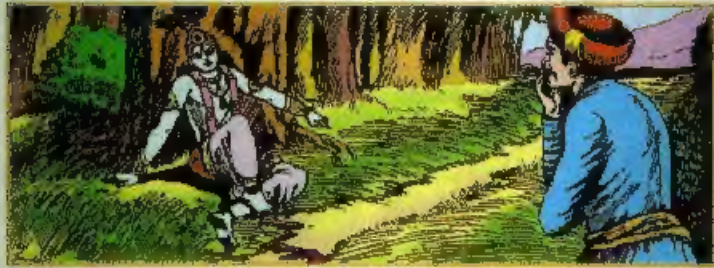
श्रीकृष्ण मनुष्य रूपांत विष्णूचा अवतार होता. व आपल्या अनेक अगाध लीलांच्या द्वारे लोकांच्यात ईश्वरभक्तीचा संचार करण्यास आला

होता. तो विष्णूच्या अंशाचा भाग होता. त्यामुळे तो त्रिकातदर्शी सर्वज्ञ होता. त्याच्या अवताराचा मुख्य हेतू म्हणजे, दुष्टांचा संहार करणे. सदाचरण करणाऱ्यांचे रक्षण करणे, व त्याच बरोबर एक नवीन आदर्श लोकांपुढे ठेवणे. त्यांनी स्वतःच्या विचारांनी एक चांगला आदर्श सर्वांसमोर ठेवला.

कलियुगाचा आरंभ झाला, तेव्हा त्यांना कळून आले की कलियुगांत माणसांच्या हातून इतकी क्रूर पापे घडतील की माणसाची तत्पत्या क्षीण होत जाईल. त्यामुळे त्यांनी माणसाच्या मुक्तिकरीता सरळ मार्गाचा अवलंब केला. तो म्हणजे भक्तिमार्ग.

कृष्णावतारातील एक महान भेट म्हणजे गीता. महासागरत वृद्धणाच्या कलियुगातील माणसांना एकमेव सहाय्य असल्यासारखे लईल. हा महान ग्रंथात स्वतः देवांच्या तोंडून निघलेले अमृतवचन सर्व वेदांतील सारतत्त्व आहे.

गीतेच्या महानतेच्याबद्दल कोण्या पंडित निद्वानांनी सांगितलेले बरोबरच आहे. वेद वेदान्त ह्या गार्ड आहेत. श्रीकृष्ण त्याचा दूधवाला गवळी आहे, व अर्जुन मूल आहे. तो गीतारूपी अमृत पान करतो आहे.

जुलै २००५

58

चांदोबा

हरवलेली आंगठी

एक शत्रू राजाच्याकडे इल्ल व मल्ल, हे दोन विश्वासू सेवक होते. पण राजाला इल्ल जास्ती आवडत होता आणि मल्लचा तो रागराग करीत होता.

एके दिवशी राजाने या दोघांना बोलावून सांगितले, "तुम्ही दोघेही सुटी घेऊन आपापल्या घरी जा. तीन दिवसानंतर इथे एक मेळा भरणाऱ आहे. त्या दिवशी मात्र तुम्ही दोघेही अवश्य या. हे घ्या, तुमच्यासाठी बक्षीस आहे." आणि राजाने इल्लला एक मोठा दगड दिला आणि मल्लला एक मोठा सुरणाचा गड्डा दिला. दोघांनी राजाला प्रणाम केला व ते घराच्या बाटेला लागले.

राजाने इल्लला एक मोठा दगड दिला म्हणून इल्ल मनोमन राजावर नाराज होता. तो मल्लला म्हणाला, "हा भिक्कार दगड मी घरी कशासाठी घेऊन जाऊं? मी इथेच झाडीत कुठेतरी छ फेकून देतो."

"नाही, नाही, असं करू नकोस. हा सुरण उचलायला मलाही जडच होतोय. आपण आपापल्या या वस्तू बदलू या." मल्ल म्हणाला. दोघांनी आपापली बक्षिसे एकमेकांना दिली.

इल्लने तो कंद शिजवून खावला. मल्लने तो दगड रात्री चांदण्यात निरखून पाहिला. तर त्याला त्या दगडांतल्या चिथेंत काहीतरी चमकत असावे असे वाटले. त्याने तो दगड फोडला. त्यांत मोठ्या श्रौशल्याने सोन्याचे तामिने बसवलेले होते ते बहेर आले.

राजाने केलेला पक्षपात मल्लला लगेच समजला. ते दामिने इल्लसोडी होते, तरीमुद्दां मल्लने ते स्वतःकडे ठेवले.

तीन दिवसानंतर मेळा सुरू झाला. त्यादिवशी राजबाड्यांत मनोरंजनाचे कार्यक्रम होते. त्यानंतर मेजवानी होती. भोजनाला श्रेष्ठ लोक आले होते. राजाने सर्वांची नीट विचारपूस केली. त्यावेळी मल्लच्या आंगावर चाऱ सोन्याचे ठळक दागिने पाहून राजाने विचारले, "हे अलंकार तुला कुठे मिळाले?"

मल्लने राजाला खरी गोष्ट सांगितली. त्या दगडाचे भोलं समजले नाही म्हणून इल्लने तो दगड मल्लला उगीच दिला, त्याबद्दल इल्लने राजाची

२५ वर्षांपूर्वीची चांदोबात प्रकाशित झालेली कथा

क्षमा मागितली, राजाने इतुला क्षमा केली, पण त्याने मल्लूचा वध करायचा निश्चय केला.

भेजवानी संपल्यानंतर जेव्हा सर्वजण निरोप घेऊन लागले, तेव्हा मल्लूने राजाचा सांगितले, "मी हे अलंकार घातले आहेत, त्याबद्दल आपण मला क्षमा करावी. आम्हाला जी वक्षिणे मिळाली, ती आम्ही बदलून घेतली. इतु व त्याच्या बायकोने सुरणाचा कंद खाऊन संपवला."

"मी तुला क्षमा केली आहे. त्याचं प्रतीक म्हणून मी तुला ही आंगठी वक्षिसादाखल देतो आहे. ती तू अगदी सुरक्षित ठेव आणि पुढल्या आठवड्यांत मला दाखव, पण लक्षांत ठेव की जर तू ही हरवलीस, तर मात्र तुला मृत्युदंडाची शिक्षा विली जाईल." राजाने सांगितलं.

मल्लूच्या लक्षांत आले की राजा त्याच्याशी कपट करतोय, व त्याचा कांटा काढण्याच्या

जुलै २००५

60

प्रयत्नांत आहे. म्हणून ती आंगठी त्याने मोठ्या शिताफीने नीट लपवण्याचे ठरवले, पण त्याच्या आंगठीत आंगठी लपवण्यासाठी एकही चांगली जागा नव्हती.

शेवटी, जेव्हा रात्री त्याची पत्नी व मुलगा झोपी गेले, तेव्हा त्याने घराच्या मातीच्या भिंतीत लहानसे भोक पाडले, त्यांत आंगठी नीट ठेवली आणि ओल्या मातीने ते भोक बुजवून टाकले. त्याच्यावर त्याने इतके छान गुळगुळीत लिपण केले की कुणालाच ती जागा सहजगत्या लक्षांत आली नसती.

सकाळपर्यंत तो ओलावा सुकला आणि ती जागा भिंतीसारख्या रंगाचीच दिसू लागली. मल्लूला तेव्हा वाटलं की आता त्याच्या जिवाला काही धोका नाही.

या घटनेनंतर दोन दिवसांनी राजाने मल्लूच्या पत्नीला बोलावून सांगितले, "तुझ्या नवऱ्याने ती आंगठी कुठेतरी लपवून ठेवलेली आहे. ती मला आणून दे. मी तुला बरेच सोनेनाणे देईन. पण ही गोष्ट तू तुझ्या नवऱ्याला मुळीच सांगायची नाहीस. जेव्हा तो बरेच सोने, दागिने पाहीन, तेव्हा तो आश्चर्यचकित होईल."

मल्लूच्या बायकोला हे माहीत नव्हते की राजा तिच्या नवऱ्याचा प्राण घेण्याच्या विचाराने ती आंगठी मगलते आहे. तिने घराचा कानाकोपरा शोधला, पण तिला आंगठी मिळाली नाही.

संध्याकाळी नवरा घरी परत आल्यानंतर तिने विचारले, "तुमच्यानवळ ती आंगठी होती ना, ती कुठे आहे?"

मल्लूला वाटलं की तिने ती आंगठी बघितलीय.

चांदोबा

म्हणून तो म्हणाला, "ती मी भिंतीत लपवून ठेवलीय."

दुसऱ्या दिवशी मल्लू कामाला निघून गेल्यावर तिने सगळ्या भिंती नीट निरखून पाहिल्या. शंका झाली तिथे खणले आणि शेवटी तिला ती आंगठी सांपडली. तिने पटकन ते भोक लिपून बुजवले, आणि आंगठी घेऊन घाईघाईने राजवाड्यांत गेली.

राजाने आंगठी घेतली आणि त्याच्या बदली तिला पिरावीभर स्नेह दिले. ती फाच खूप झाली. घरी परत गेल्यावर ती थैली तिने घराच्या गागील बाजूला जमिनीत धुली.

आठवडा संपला. राजाचा एक सैवक मल्लूकडे येऊन म्हणाला, "राजाने तुला आंगठी घेऊन लोकर घायला सांगितले आहे."

मल्लूने झोंपडीत आंगठी शोधली, जेव्हा ती आंगठी हरवली आहे हे त्याच्या लक्षांत आलं,

तेव्हा तो ओरडायला लागला, "आता माझे आयुष्य संपत आले!"

त्याने बायकोला बोलावून विचारले, "आंगठी कुठे तरी तू बघितली होतीस का?" पण नवरा माहील या भीतीने तिने सगळं सांगितलं की तिने आंगठी बघितलीच नव्हती.

मल्लू निराश झाला, जड पाचतांनी तो राजाकडे जाऊन म्हणाला, "महाराज, मी आंगठी दाखवू शकत नाही."

"तू मग तुझा मृत्यू अटळ आहे." राजाने सुनावले.

"महाराज, ही शिक्षा उद्यापर्यंत पुढे ढकलावी. तोपर्यंत मी माझी सारी कापे आटोपून ठेवतो." मल्लूने राजाला विनंती केली.

"बरं तर, मी त्या मांगाना सकाळी तुझ्या घरी पाठवीन." राजाने सांगितलं.

चांदोबा

61

जुलै २००५

मल्लने हताश होऊन घराची वाढ धरली. तो फारच कष्टी झाला होता. त्याने विचार केला, "नाहीतरी उद्यां मी मरणारच आहे, तेव्हां आजच एक मोठा मासा पकडलो, खानपैकी शिजवून आनंदाने जेवण करता येईल!" आणि त्याने आपल्या कमरेच्या पट्ट्यांतून बांधलेला एक गळ काढला नि तो पाण्यांत फेकला.

थोड्याच वेळांत त्या गळाला एक मोठा पांढरा मासा अडकला. मल्ल तो मासा घेऊन घरी गेला, तर काय, त्याची बायको घरांत नव्हती.

मल्लाने त्याने मोठा सुरू घेऊन तो मासा चिरला. त्याचे डोळे चमकले आणि तो किचाळला, "आंगठी आहे, ही राजाची आंगठी आहे."

ती आंगठी घेऊन मल्ल राजाला भेटायला धावतच सुटला. स्त्यांत जो भेटेल, त्याला तो सांगत होता, "मला वाटलं, माझा शिवट जवळ आला, पण मी यांचलो!" जेव्हां तो राजाकडे पोचला, तेव्हां त्याच्यापाठोपाठ अनेक माणसेही जमली होती.

मल्ल आपल्या मित्रांसह राजासमोर गेला व

म्हणाला, "महाराज, ही म्या आंगठी! आता माझ्या मुल्युदंडाची शिक्षा रद्द करा."

सर्वांच्या समक्ष राजाला मल्लची शिक्षा रद्द करावी लागली. ती आंगठी मल्लच्या हातांत कशी आली हे काही राजाला समजलं नाही. कोणती दैवी शक्ति त्याला मदत करत असावी? त्यानंतर मात्र राजाने कधी मल्लवर अपकार करण्याचा प्रयत्न केला नाही.

ब्राह्मणिक त्याचं असं झालं की मल्लच्या पत्नीने जेव्हा ती आंगठी राजाला दिली, तेव्हा राजाने ती आपल्या आसनाजवळच्या तिबईवर ठेवली होती. त्या रात्री एका उंदराने तिबईवर उडी मारली आणि ती आंगठी उडून जमिनीवर ठेवलेल्या पाण्याच्या घड्यांत पडली.

दुसऱ्या दिवशी रोजच्याप्रमाणे राजाच्या सेवकाने त्या मातीच्या घड्यांतले उरलेले पाणी नदीच्या काठावर जाऊन नदीत ओतले, आणि ताजे पाणी घड्यांत भरून आणले. राजाला काही हे माहीत नव्हतं. त्यामुळे ती आंगठी मल्लच्या हातांत पुन्हा कशी आली याची खरी गोष्ट त्याला कधीही समजली नाही.

भारतांतली अप्रसिद्ध स्थळे :

चेहिनाड परंपरा

दक्षिण भारतांतला चेडियार समूह सामान्यतः "नाडुकोट्टे" (गवैरान दुर्ग) या विशेषणाने ओळखले जातात. त्यांची आलिशान घरे इतकी प्रशस्त आहेत की स्थानिक लोक आश्चर्यचकित होतात, कारण ही घरे किल्ल्यासारखीच असतात, कल्पना करा की एखाद्या घराला हजार खिडक्या असल्या तर? हे असे घर तुम्हाला कार्झकुडीमध्ये पाहता येते. ही पूर्वी चेडिनाडची राजधानी होती. आता हे गांव तमिळनाडूमध्ये आहे. हे विशाल भवन १९१२ मध्ये बांधले गेले. इथे इटलीच्या लाख विटा आणि ब्रम्हदेशांतून आणलेले सागजानी लाकूड, यांचा भरपूर वापर केलेला आहे, या बांधकामासाठी स्थानिक कलेलाच उत्तेजन दिले गेले आणि स्थानिक नवतुल्या उत्पादनाला प्रोत्साहन मिळाले. उदाहरणार्थ, काही काही इमारतींत वापरलेल्या फरशा तर जवळच्याच अतनमुडी गांवात रेंती, रिमेट, पाणी व रंग मिसळून हाताने तयार करण्यांत आलेल्या आहेत. त्या फरशीवर आपण जेव्हा अनचागी चालतो, तेव्हा आजदेखील आपल्या पायाला गाल्वा जाणवतो. तिथल्या भिंतीही तितक्याच थंड्या देणाऱ्या आहेत. भिंतीवरचे प्लास्टर, अंड्याच्या टाफलेचा चुरा, अंड्यातले पांढरे, चुना, गूळ व इतर काही मसाल्यांचे मिश्रण काढून सुरेख गुळगुळीत केले गेले. या विशाल भवनांमधल्या आंतल्या चौकांत हवा खेळती राखिल्यामुळे समष्ट्या दालनांत मोठळी हवा जाणवते. लांकडी दरवाजांवर व्हारदार कोठिकाम केलेले आहे.

जमती साधणारी चेडियार जमात सावकारी व व्यापारांत संपन्न बनली, आणि आपल्या अत्यंत सचोटीच्या व्यावहारिक कौशल्यामुळे त्यांनी आपल्या समुदायाचे चांगले नांव मिळवले व ते राखले.

त्यांनी निर्माण केलेल्या या 'नाडुकोट्टे' बरांमुळे त्यांचे तेच नांव प्रसिद्ध झाले.

जर्मनीत नुकत्याच थरलेल्या आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनांत चेडियार समूह व चेडिनाड परंपरेच्या इतर अनेक वैशिष्ट्यांक खास भर देण्यांत आला व तमिळनाडू पर्यटनांत त्यांस पुरस्कृत करण्यांत आले आहे.

जुलै २००५

62

चांदोबा

